

Pozitif Psikolojik Sermaye, Allah Merkezlilik ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki: İstanbul İlinde Görev Yapmakta Olan Öğretmenler Örneği

The Relationship Between Positive Psychological Capital, Allah Centeredness and Life Satisfaction: Teachers Working in Istanbul

Ahmet Celalettin GÜNEŞ, Sorumlu Yazar, Araştırma Görevlisi.

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul / Türkiye.

acgunes@istanbul.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-5820-6448>

Hilal KURTÇA, Doktora Öğrencisi.

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul / Türkiye.

hilalkrtc@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3556-2444>

Ayşenur BARAK, Doktora Öğrencisi.

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul / Türkiye.

abarak961@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-5127-5480>

ISSN: 1303-880X

e-ISSN: 2667-7504

<http://ded.dem.org.tr>

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received Date: 21.08.2022

Kabul Tarihi / Accepted Date: 15.11.2022

Yayın Tarihi / Published Date: 25.12.2022

Tr/En: Tr

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Atıf/Citation: Güneş, A. C., Kurtça, H., Barak, A. (2022). Pozitif psikolojik sermaye, Allah merkezlilik ve yaşam doyumu arasındaki ilişki: İstanbul ilinde görev yapmakta olan öğretmenler örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 20 (44), 445-489.

<https://doi.org/10.34234/ded.1164956>

Öz: Araştırmanın amacı, pozitif psikoloji literatürüne ait bir kavram olan psikolojik sermaye, dindarlığın işlemselleştirilmiş bir tanımı olan Allah merkezlilik ve yaşam doyumu arasındaki ilişkileri incelemek; cinsiyet, yaş, medeni durum ve öğretmenlik alanı değişkenleri bağlamındaki ilişkileri betimlemektir. Nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama deseni kullanılan ve betimsel istatistiklere yer verilen çalışmanın örneklemini, İstanbul'daki okullarda halihazırda görev yapan 177 öğretmendir. Veri toplama süreci Psikolojik Sermaye Ölçeği Kısa Formu, Allah Merkezlilik Ölçeği, Yaşam Doyumu Ölçeği ve demografik bilgi formu kullanılarak yürütülmüştür. Analiz aşamasında, verilerin normal dağılım göstermemesi nedeniyle parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, pozitif psikolojik sermaye, Allah merkezlilik, yaşam doyumu değişkenleri arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Evliler, bekârlardan pozitif psikolojik sermaye, Allah merkezlilik, yaşam doyumu değişkenlerinde anlamlı şekilde daha yüksek puan almıştır. Erkek öğretmenler, pozitif psikolojik sermaye değişkeninde kadın öğretmenlerden anlamlı biçimde daha yüksek puan almıştır. Allah merkezlilik değişkeninde, 51-58 yaş grubu 31-40 yaş grubundan anlamlı biçimde daha yüksek puan almıştır. İHL Meslek Dersleri-Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi grubu öğretmenleri, Türkçe-Sosyal Bilimler grubu öğretmenlerinden Allah merkezlilik ve yaşam doyumu değişkenlerinde anlamlı şekilde daha yüksek puan almıştır. Öneriler kısmında, öğretmenlerin çalışma şartlarının dolayısıyla psikolojik durumlarının iyileştirilebilmesi adına gerçekleştirilebilecek düzenlemeler üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Pozitif Psikoloji, Dindarlık, Pozitif Psikolojik Sermaye, Allah Merkezlilik, Yaşam Doyumu.

&

Abstract: This study aims to examine the relationships between positive psychological capital (PsyCap), Allah centeredness (AC), and life satisfaction (LS). It is also aims to describe the relationships between PsyCap, AC, LS, and demographic variables (gender, age, marital status, and teaching field). As a quantitative study, relational method was utilized for the research. The sample of the study consisted of 177 teachers who are currently working in schools in Istanbul. The research data were collected by a questionnaire which included the Psychological Capital Scale Short Form, Scale of Allah Centeredness, and Life Satisfaction Scale. Non-parametric tests were used because the data were not normally distributed. The results point out positive significant correlations between PsyCap, AC,

and LS. Also, compared to singles, married participants scored significantly higher in terms of PsyCap, AC, and LS. Male teachers scored significantly higher than female teachers in terms of PsyCap. Some significant differences in terms of the variables of age and other teaching fields were found. In the suggestions section, arrangements that can be made to improve teachers' working and psychological conditions are emphasized.

Keywords: Positive Psychology, Religiousness, Positive Psychological Capital, Allah Centeredness, Life Satisfaction.

(The Extended Abstract is at the end of the article)

Giriş

Psikoloji biliminin ilk dönem araştırmaları çoğunlukla insanların savaş veya benzeri zorluklar karşısında psikolojik sağlıklarının nasıl etkilendiğini ve bozuklukların nasıl tedavi edileceği gibi konulara odaklanmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında, genellikle travma ve iyileştirmeye odaklanılan bir atmosferde Seligman ve Csikszentmihalyi (2014, s. 280) psikolojinin tek amacının bozuklukları düzeltmek olmadığı fikri üzerine, yaşamaya değer bir hayat inşa etmek ve insanların güçlü yönlerinin artırılmasına vurgu yaparak pozitif psikoloji yaklaşımını geliştirmişlerdir. Hayatı yaşamaya değer kılan durumlara odaklanan ve mutluluğu artırmak üzerine çalışmalar yapan pozitif psikoloji üç temelden oluşur. Bunlardan ilki olumlu duygular, ikincisi güçler ve erdemleri içeren olumlu özellikler, sonuncusu ise olumlu duygu ve güçlerin arkasındaki desteği de oluşturan olumlu kurumlarla ilgili çalışmalardır (Seligman, 2007).

Pozitif psikoloji akımının önemli etkilerinden birisi de örgütsel psikoloji alanında olmuştur. Örgütsel yapılardaki rekabet ortamı gibi zorlayıcı durumlar, örgüt çalışanlarının üzerinde psikolojik baskı oluşturmuş ve bireylerin bu gibi zorlayıcı durumlara uyum sağlayabilmesi için çalışmalar yapılmasını zorunlu kılmıştır. Örgüt çalışanlarının mutsuzluk, tatminsizlik, düşük performans sergileme gibi hem kişisel hem de örgüt ortamını etkileyen sorunlar yaşamaması için, çalışanların verimliliğini ve motivasyonunu merkeze alan yaklaşımlar önem kazanmıştır (Akçay, 2012). Çünkü zamanla anlaşıldığı üzere, örgütlerin hedeflerini gerçekleştirebilmesi için çalışanların yeterlilik ve kabiliyetlerine ek olarak; iş hayatında mutlu, umutlu ve iyimser olmaları da gereklidir (Uslu, 2019, s. 25). Bu farkındalıkların sonucunda, Luthans ve diğerlerinin öncülüğünde; “pozitif örgütsel davranış” olarak isimlendirilen; çalışanların güçlü yanlarının ortaya çıkarılması ile örgüt-

sel performansın artırılmasının hedeflendiği yeni bir yaklaşım öne sürülmüştür (Akçay, 2012, s. 124). Daha sonrasında pozitif örgütsel davranış yaklaşımının bir devamı olarak öz yeterlilik, umut ve dayanıklılık gibi insan kaynaklarını ve çalışanların motivasyon güçlerini ele alan pozitif psikolojik sermaye düşüncesi ortaya çıkmıştır (Luthans, Avolio, Avey & Norman, 2007, s. 2004).

Psikoloji literatüründe, özellikle ilk dönemlerde din ile ilişkili araştırmalar sınırlı kalmışsa da son dönemlerde dinin bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarına olan etkisini araştıran çalışmaların sayısı önemli derecede artmıştır. Söz konusu artış, genellikle dindarlığın nicel ölçümleri üzerinden kurgulanan araştırmalar bağlamında gerçekleşmiştir. Pozitif psikolojik sermaye kavramının literatüre yeni bir işlemselleştirilmiş tanım olarak kazandırılması gibi literatüre dindarlığın da yeni tanımları kazandırılmıştır. Allah merkezilik de bu tanımlardan birisidir. Yeni tanımlarla yapılan araştırmalara duyulan ihtiyaç nicel araştırmalar geleneğinde her zaman var olmaktadır. Bu durumda, ilgili değişkenler arasında ne şekilde bir ilişki olduğuna dair gerçekleştirilen araştırmalar başlangıç noktası olarak önem kazanmaktadır. Nispeten yeni bir tanımlama olan Allah merkezilik özelinde literatürde henüz sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır ancak Allah merkezilik kavramını da kapsayan dindarlık ile ruh sağlığı ilişkisine dair birçok farklı araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaların sonucunda ise dindarlığın; güven duygusu, özgüven, zorluklar baş edebilme yeteneği, ruhsal ve fiziksel sağlık, mutluluk, huzur ve yaşam doyumu gibi değişkenlerle olumlu ilişki içerisinde olduğu gözlemlenmiştir (Taş, Alparlan & Yastioğlu, 2017, s. 50). Araştırmaların ortaya koyduğu bu olumlu ilişki göz önüne alındığında, benzeri bir ilişkinin dindarlığın bir türü olan Allah merkezilik ile diğer değişkenler arasında da kurulabileceği düşünülebilir.

İnsan, doğası gereği anlam arayan bir varlıktır (Frankl, 2009, s. 113). Hayat boyu süren bu anlam arayışı içinde insanın mutlu olması için gerekli olan faktörler arasında yaşam doyumu da bulunmaktadır. Çünkü yaşam doyumu, kişinin mevcut ruh halini ya da dönemsel bir süreci içermez. Hayatın bütününe karşı olumlu ve olumsuz duyguların bilişsel-özel değerlendirilmesi ile ilgilidir (Dienner, 1994, s. 106). Sosyolojik, psikolojik, ekonomik olmak üzere çok sayıda parametreyi içeren yaşam doyumu, pek çok faktörden etkilenmektedir. Pozitif psikolojik sermaye ise kişinin sahip olduğu kişisel özellikleri temsil eder ve gelişime açık bir alandır. Bu açıdan da yaşam doyumu ile yakından ilişkilidir. Diğer taraftan din, insan hayatının bütününe nüfuz etmesi, kişinin hayatı anlamlandırma ve yaşamasında da belirleyici rol oynaması bakımından yaşam doyumu ile yakından ilişkilidir (Hökelekli, 2017, s. 77-78). Yaşam doyumu üzerin-

de dinin olumlu yönde etkisi bulunduğu dair çalışmalar mevcuttur (Batan & Ayten, 2015; Şimşek & Kalgı, 2018, s. 1150). Bu çalışmalardan yola çıkılarak; umut, dayanıklılık, öz yeterlilik ve iyimserlik özelliklerini içeren pozitif psikolojik sermaye, dindarlığın işlemselleştirilmiş tanımı olarak Allah merkezlilik, pozitif psikolojinin en önemli unsurlarından biri olan yaşam doyumu değişkenlerinin olumlu ilişkiler içerisinde olması beklenmektedir.

Pozitif psikoloji ve örgütsel psikoloji alanları için ortak bir konu olan pozitif psikolojik sermaye hakkında özellikle örgütsel psikolojiyle ilişkili olarak pek çok akademik çalışma yapılmıştır. Yurt içi ve yurt dışında yapılan bu çalışmalar incelendiğinde; pozitif psikolojik sermayenin otantik liderlik, destekleyici örgüt kültürü, performans, iş tatmini, örgütsel bağlılık ve iş doyumu faktörleriyle pozitif bir ilişki içerisinde olduğu; iş stresi ve tükenmişlik ile de negatif ilişki içerisinde olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Çalışmaların genel olarak, iş tatmini, işe adanmışlık, örgütsel güven, çalışan performansı ve örgütsel bağlılık gibi örgüt ve verimlilik temalı konularla ilişkili olarak tasarlandığı görülmektedir (Yalçın, 2019, s. 15).

Son dönemlerde pozitif psikoloji ile din ve maneviyat ilişkisini içeren çalışmalar artış gösterse de bu iki değişkene dair yurt içi ve yurt dışı kaynaklı oldukça sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Örneğin, Fatima, Naoreen, & Buzdar, (2022); Hindu, Hristiyan ve Müslüman öğrenci örnekleminde yaptıkları çalışmada, psikolojik sermaye ve dindarlık arasında anlamlı ve olumlu yönde ilişki bulmuşlardır. Fox, Webster, & Casper (2018, s. 57) ise kurumsal dindarlıktan farklı olarak maneviyat ve pozitif psikoloji ilişkisini incelemiş ve bu iki değişkenin olumlu yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Türkiye örnekleminde yapılan bir çalışmada Taş ve diğerleri (2017, s. 55) 412 lisans ve lisansüstü öğrencisinin dindarlık ve pozitif psikolojik sermaye düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışmada, dindarlık ve psikolojik sermaye arasında anlamlı ve pozitif bir ilişkinin mevcut olduğu; kişilerin dindarlık düzeylerinin artmasıyla psikolojik sermaye düzeylerinin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Dinin, insan için önemli bir psikolojik dayanak olduğu düşünüldüğünde; öz yeterlilik, umut, dayanıklılık ve iyimserlik boyutlarını içeren pozitif psikolojik sermaye ile dindarlık arasında bir ilişki bulunması öngörülmektedir.

Literatürde, pozitif psikolojinin önemli unsurlarından birisi olan yaşam doyumunun sağlık, mutluluk, yaşam kalitesi gibi sosyo-psikolojik faktörlerle ilişkisine dair yapılmış birçok çalışma mevcuttur. Literatür sonuçları yaşam doyumu ile ilgili çalışmalarının genellikle çalışma hayatının dışındaki konularla ele alındığını göstermektedir. Nitekim, yaşam doyumu ile pozitif psikolojik sermaye ilişkisine dair

yapılmış sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Çatal (2021) 372 çalışan ile yaptığı araştırma sonucunda pozitif psikolojik sermaye ile yaşam doyumu arasında olumlu yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulmuştur. Gerek Türkçe gerekse yabancı literatürde yer alan başka çalışmalarda da benzer ilişkilere rastlamak mümkündür (Dönmez, 2014; Arab, Rezaei, & Rahimi, 2015; Özal, 2019; Bockorny & Youssef-Morgan, 2019). Yaşam doyumunun örgütsel alanla ilişkisine dair yapılacak yeni çalışmaların, örgüt çalışmalarına yeni bakış açıları getirmesi ve insan kaynaklarının geliştirilmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir (Çatal, 2021, s. 69).

Literatürdeki çalışmalar göz önüne alındığında pozitif psikolojik sermaye, dindarlık ve yaşam doyumu ilişkisine dair az sayıda çalışma olduğu ve yeni araştırmalara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Alandaki eksiklik göz önüne alınarak tasarlanan bu çalışmada; pozitif psikolojik sermaye, dindarlık ve yaşam doyumu değişkenleri arasındaki ilişki incelenerek; din psikolojisi, pozitif psikoloji ve örgütsel psikoloji alanlarını içeren multidisipliner bir çalışma örneği sunulması hedeflenmektedir. İlgili üç değişkenin ilişkisine dair yapılacak yorumların literatüre özgün katkılar sunması beklenmektedir.

Pozitif Psikolojik Sermaye

Örgütsel psikoloji alanında çalışmalar yapan Luthans; alandaki eksikliği fark etmesi üzerine, pozitif psikolojinin potansiyele odaklı yaklaşımı ile örgütsel psikoloji alanını birleştirmek üzere çalışmalar yapmıştır. Bunun sonucunda çalışanların güçlü yönlerine odaklanarak bu yönleri ölçmeye, geliştirmeye ve yönetmeye odaklanan “pozitif örgütsel davranış” yaklaşımı ortaya çıkmıştır (Akçay, 2012, s. 124). Pozitif psikolojik sermaye kavramı ise; pozitif örgütsel davranış bünyesinde ortaya çıkmış bir sermaye türü olarak tanımlanmaktadır. Luthans (2004, s. 46; 2007, s. 542) buradaki “sermaye” kavramının ekonomi ve finans sektöründeki alışlageldik tanımlamadan ziyade, insan kaynaklarını temsil etmek için kullanıldığını belirtmiştir. Bu bağlamda, psikolojik sermaye terimi bireysel, motivasyonel güçleri anlatmak için kullanılmaktadır.

Pozitif psikolojik sermaye; öz yeterlilik (*self-efficacy*), iyimserlik (*optimism*), umut (*hope*) ve dayanıklılık (*resilience*) olmak üzere dört temel unsurdan oluşmaktadır. Pozitif psikolojik sermayenin kapsamının bu dört unsur ile sınırlı olmasının sebebi; bu unsurların özgün, ölçülebilir, geliştirilebilir ve performans üzerinde etkili olmasıdır (Luthans ve Youssef, 2004, s. 152; Luthans vd., 2007, s. 542). Pozitif Psikolojik Sermayenin ilk unsuru *öz yeterlilik*dir. Psikoloji alanında Albert Bandura tarafından geliştirilen öz yeterlilik kavramı; bireyin bir

konuda performans göstermek için gerekli davranışları sergileyebileceğine dair inanç ve güvene sahip olma halini ifade etmektedir (Bandura, 1977). Öz yeterliliği olan kişiler farklı çözüm yolları üretebilir, amaca odaklı eylemlerde bulunabilir ve her zaman hedeflerine bağlı kalır. Öz yeterlilik bu bağlamda performans ile doğrudan ilişki içerisinde (Avey, Wernsing, & Luthans, 2008, s. 53). Luthans ve Youssef (2004, s. 153) farklı kültürleri de içerecek şekilde yaptıkları çalışmada öz yeterliliğin; iş memnuniyeti, kuruma bağlılık, ciro beklentisi ve algılanan örgütsel etkinlik düzeyiyle ilişkili olduğunu bulmuştur.

Pozitif psikolojik sermayenin ikinci unsuru ve aynı zamanda pozitif psikolojinin önemli konularından olan *umut*; Snyder (2002) tarafından; bireylerin hedeflerine giden yolları üretebildiği ve bu yolları kullanabilme motivasyonuna sahip oldukları, hedef odaklı bir düşünme türü olarak tanımlanmıştır. Örgütsel alanda ise umut; bireyleri başarıya ulaştıran, hedefe yönelik enerjiyi ve farklı yolları kapsayan olumlu motivasyonel güç olarak tanımlanmıştır. Umut konusunda yapılan bilimsel çalışmalar; iş hayatında umudun çalışanların motivasyonunu ve performansını artıran bir unsur olduğunu göstermektedir (Keleş, 2011, s. 347). Umudun özellikle kriz durumlarında çalışanların iyi oluşlarını olumlu yönde etkilediği ve pozitif örgütsel değişim için en önemli unsurlardan birisi olduğu gözlemlenmiştir (Avey vd., 2008, s. 53).

Pozitif psikolojik sermayenin üçüncü unsuru *iyimserlik*dir. Pozitif psikolojinin kurucusu Seligman’a göre; iyimser olan kişiler başlarına gelen kötü olaylara geçici ve özgün açıklamalar getirmeye; iyi olayları ise kalıcı ve evrensel bir biçimde yorumlamaya yatkındırlar. Bu sebeple iyimserlik psikolojik sağlığın önemli kaynaklarından birisidir. Örgütsel anlamda zorlayıcı işlerde ise performansı ve başarıyı artırıcı etkisi bulunmaktadır (Seligman, 2012, s. 105). İyimser kişilerin, iş yerinde geçmiş sıkıntı ve zorluklara bakmaksızın geleceğe dair olumlu beklenti içerisinde oldukları ve ileriye yönelik çalışma motivasyonlarını korudukları gözlemlenmiştir (Avey vd., 2008, s. 54).

Kişilerin başa çıkma becerisiyle ilgili olan psikolojik dayanıklılık, bireylerin güçlü yönlerini öne çıkaran pozitif psikoloji alanının temel konularından birisini oluşturmaktadır. Latince “*resiliens*” kelimesinden türetilen dayanıklılık (*resilience*) esnek olma ve eski haline kolayca dönebilme anlamına gelmektedir. Psikoloji literatürüne bakıldığında ise stres yaratan durumlarla başa çıkabilme, zorlayan olumsuzluklara rağmen kendini hastalanmaktan koruyabilme ve sonunda toparlanabilme becerisi olarak tanımlandığı görülmektedir (Kavi & Karakale, 2018, s.59). Bu yönüyle örgütsel anlamda da dayanıklılık unsuru

yalnızca tepkisel bir iyileşme durumuna değil aynı zamanda zorluklardan ders çıkarmayı, uyum sağlamayı ve gelişme odaklı olmayı da içermektedir (Youssef & Luthans vd., 2007, s. 778). Yapılan çalışmalarda dayanıklılığın; fiziksel sağlık, mutluluk, performans, iş memnuniyeti ile olumlu anlamlı bir ilişki içerisinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Luthans vd., 2007, s. 547).

Allah Merkezlilik

Nicel desende gerçekleştirilen dindarlık çalışmalarında ilk hedef, dindarlığın işlemselleştirilmiş (işevuruk ya da operasyonel) tanımını yapmaktır. İşlemselleştirilmiş tanımlar ise dindarlık hakkında geliştirilen ölçeğin doğrudan kendisini ifade etmektedir. Ne var ki pek çok araştırmacı, dindarlığın bu düzlemde kuşatıcı bir tanımını yapmanın mümkün olmadığı yönünde fikir belirtmiştir. Söz konusu sorun, dindarlığın ancak belirli açılardan tanımlanabileceği (akt. Hood, Hill & Spilka, 2009, s. 8) şeklinde aşılmaya çalışılmıştır. Tanımlama konusunda başlangıç noktasının belirlenebilmesi için bazı araştırmacılar dinin, dolayısıyla dindarlığın ortak noktalarını belirlemeye çalışmıştır. Örneğin, Beit-Hallahmi ve Argyle (1997, s. 6-7), dini olan ve dini olmayan sınıflandırmasının, doğaüstü varsayımlar gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği ile ortaya konulduğunu belirtmiştir. Bu durumda dindarlık da doğaüstü varsayımları kabul eden kişinin kutsal veya aşkın ile ilişkilerinin oluşturduğu yapı olarak değerlendirilmektedir (Hill ve Hood, 1999, s. 5; Loewenthal, 2008, s. 3; Koenig, Al-Zaben, Khalifa, Al-Shohaib, 2015, s. 530).

Allah merkezlilik kavramı da Allah'ın, kişinin üzerindeki etkisini dikkate alan bir dindarlık tanımı olarak önerilmektedir. Allah merkezlilik, kişisel veya sosyal açıdan yapılan her türlü değerlendirmenin merkezine yaratıcı olarak kabul edilen varlığın yerleştirilmesini ifade etmektedir (Bir davranışının Allah'ın emirlerine uygun olduğunu düşünüyorsam diğer insanların bu davranışımı eleştirmesi beni etkilemez.) (Horozcu & Güneş, 2020, s. 297). Bu özellikleri bakımından Allah merkezlilik, dindarlığın kullanışlı bir tanımı olarak tanıtılmaktadır (Güneş, 2021). Allah merkezlilik, Allah'a olan inancı kapsamakla birlikte bu inancın beraberinde getirdiği duygu, değerlendirme ve davranışlara odaklanmaktadır. Bu yönüyle de Allah merkezliliğin, dindarlığın psikolojik ve sosyal bağlamda bir ölçümü olduğu ifade edilmelidir (Horozcu & Güneş, 2020, s. 299-309). Bu bağlamda Allah merkezlilik, sosyal fobinin nedensel örüntülerini barındıran ve olumsuz bir kişilik özelliği olarak konumlandırılan başkası merkezli dışsallık (Horozcu & Güneş, 2019) kavramına din psikolojisi açısından geliştirilmiş alternatif bir bakış açısıdır.

Kişinin olumsuz bir kişilik özelliği olarak tanımlanan başkası merkezli dışsallık kavramının dindarlık bağlamında oluşturulan karşıt tanımı Allah merkezlilik, farklı araştırmalarda konu edilmiştir. Bir araştırmada, Allah merkezlilik ile kişinin benliği, geleceği ve deneyimleri hakkında olumlu düşüncelere sahip olmasını ifade eden olumlu bilişsel üçlü arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler saptanmıştır (Güneş, 2021, s. 36). Diğer taraftan Allah merkezlilik ile olumsuz bir kişilik özelliği olan başkası merkezli dışsallık arasında olumsuz yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir (Güneş, 2021, s. 36; Yüksel, 2021, s. 122). Literatürdeki nispeten yeni konumu açısından Allah merkezli olmanın, olumlu ve olumsuz değişkenler ile ilişkisinin incelenmesi ve farklı örüntülerin ortaya çıkarılması önem arz etmektedir.

Yaşam Doyumu

Yaşam doyumu kavramı ilk kez 1961 yılında Neugarten tarafından kullanılmıştır (Dede & Türkmen, 2019, s. 2017). Güncel pozitif psikoloji literatürü özelinde de mutlulukla ilgili temel kavramlar incelendiğinde öznel iyi oluş kavramı ile karşılaşılmaktadır. Diener'e göre, öznel iyi oluş (subjective well-being) kavramı, kişinin yaşamının değerli olup olmadığını duygusal ve bilişsel değerlendirmesini içermektedir (Diener, 2000, s. 34). Bu bağlamda öznel iyi oluş, birbiriyle ilişki içerisinde olan olumlu duygulanım, olumsuz duygulanım ve yaşam doyumu olarak ifade edilen üç kategoriyi içermektedir. (Eryılmaz, 2021, s. 10-11). Yaşam kelimesi TDK'da doğumla başlayıp ölüme kadar geçirilen süre olarak ifade edilmektedir. Doyum ise en genel tanımıyla kişilerin sahip oldukları hakkında hoşnutluk hissetmesi, bunlarla yetinmesi, psikolojik ve fizyolojik bazı isteklerinin giderilmesi gibi anlamlara gelmektedir. Dolayısıyla, yaşam doyumu kavramının, kişinin yalnızca fiziksel ihtiyaçlarını karşılaması gibi tek boyutlu unsurlar üzerinden değil tüm yaşamına karşı hissettiği genelleştirilmiş olumlu bir durumu ifade ettiği görülmektedir (Avşaroğlu, Deniz, & Kahraman vd., 2005, s. 118).

Yaşamdan doyum almak, kişinin hayattaki beklentileri ile sahip olduğu unsurlar arasında yaptığı bilişsel bir yargılama süreci olarak ifade edilebilir (Özer & Karabulut, 2003, s. 73; Çivitci, 2012, s. 322). Bu bağlamda yaşam doyumu, yaşama anlam ve amaç kazandırma açısından yardımcı görevi görmektedir. Bu yargılama sürecinde kişinin hayatını etkileyen faktörleri; yaş, cinsiyet gibi sosyo-demografik değişkenler; elde edilen gelir, harcama düzeyi gibi ekonomik değişkenler; sosyal aktivite, spor yapmak gibi kişiyi fiziksel ve ruhsal anlamda etkileyen değişkenler ve komşuluk, sosyal çevrenin niteliği gibi güvenlik de-

ğişkenleri şeklinde saymak mümkündür (Koç & Bir, 2020, s. 2). Her ne kadar insanların yaşam doyumuna etki eden faktörler benzer olsa da kişilerin bu değişkenlere yükledikleri anlamlar ve karşılaştıkları durumları bilişsel açıdan değerlendirme konusunda farklılık gösterdiği belirtilmelidir (Köksal, 2015, s. 94).

Yöntem

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, pozitif psikolojinin insanın olumlu özelliklerini kurumsal düzlemde tanımlamak için kullandığı psikolojik sermaye; dindarlık tanımı olarak işlemselleştirilen Allah merkezlilik ve olumlu duyguların kişisel boyutta ele alındığı yaşam doyumunu değişkenleri arasındaki ilişkileri incelemektir. Aralarındaki ilişkiler araştırılan ana değişkenlerin yanı sıra cinsiyet, yaş, medeni durum ve öğretmenlik alanı gibi diğer değişkenlerin de ana değişkenlerle ilişkisinin betimlenmesi hedeflenmektedir.

Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın ana değişkenleriyle ilgili hipotezler ve cinsiyet, medeni durum, yaş grupları ve öğretmenlik alanı değişkenlerine göre hipotezler şu şekilde oluşturulmuştur:

H₁: Pozitif psikolojik sermaye, Allah merkezlilik, yaşam doyumunu değişkenleri arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler bulunmaktadır.

H_{1a}: Pozitif psikolojik sermaye boyutları (öz yeterlilik, umut, iyimserlik, dayanıklılık) ile Allah merkezlilik ve yaşam doyumunu arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler bulunmaktadır.

H₂: Pozitif psikolojik sermaye ve yaşam doyumundan alınan ortalama puanlar erkekler lehine anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

H₃: Allah merkezlilik değişkeninden alınan ortalama puanlar kadınlar lehine anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

H₄: Pozitif psikolojik sermaye, Allah merkezlilik ve yaşam doyumundan alınan ortalama puanlar evliler lehine anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

H₅: Pozitif psikolojik sermaye, Allah merkezlilik ve yaşam doyumundan alınan ortalama puanlar daha yaşlı gruplar lehine anlamlı biçimde farklılaşmaktadır.

H₆: Pozitif psikolojik sermaye, Allah merkezlilik, yaşam doyumu ortalama puanları imam hatip lisesi meslek dersleri & din kültürü ve ahlak bilgisi grubu lehine anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Pozitif psikolojik sermaye, Allah merkezlilik ve yaşam doyumu arasındaki ilişkileri öğretmenler üzerinde inceleyen bu araştırma, ilişkisel tarama modelinde tasarlanmıştır. Araştırmanın evrenini İstanbul ilinde çalışmakta olan çeşitli branşlara sahip öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırma evreninin çok geniş olması, bir örneklem kümesi seçilmesini gerekli kılmaktadır. Örneklem grubunun seçilmesinde zaman, mekân ve iletişim kısıtlılığı nedeniyle olasılık dışı örnekleme yöntemlerinden uygun-elverişli örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Anket soruları çevrimiçi olarak (Google Form) üzerinden ulaşılabilen kişilere gönderilmiştir. 2021-2022 eğitim öğretim yılında İstanbul ilinde görev yapan 184 kişiden dönüt alınmıştır. 7 katılımcının cevap formu örnekleme dahil edilebilmesi için gerekli şartları taşımadığından ilgili formlar analiz sürecine dahil edilmemiştir. Araştırmanın örneklemi İstanbul’da çalışmakta olan, değişik branşlardan 177 öğretmen olarak belirlenmiştir.

Tablo 1: Demografik Değişkenler Açısından Betimsel İstatistikler

Cinsiyet			
Kadın		Erkek	
N: 107		N: 70	
%60.5		%39.5	
N: 177			
Medeni Hâl			
Bekâr		Evli	
N: 63		N: 114	
%35.6		%64.4	
N: 177			
Yaş Grupları			
25-30 Yaş Grubu	31-40 Yaş Grubu	41-50 Yaş Grubu	51-58 Yaş Grubu
N: 49	N: 45	N: 55	N: 28
%27.7	%25.4	%31.1	%15.8
N: 177			

Araştırmanın örneklemini cinsiyet açısından 107 kadın (%60.5), 70 erkek (%39.5); medeni hal açısından 63 bekâr (%35.6), 114 evli (%64.4) katılımcıdan oluşmaktadır. Yaş grupları açısından katılımcıların 49'u (%27.7) 25 ila 30 yaşları arasında, 45'i (%25.4) 31 ila 40 yaşları arasında, 55'i (%31.1) 41 ila 50 yaşları arasında, 28'i ise (%15.8) 51 ila 58 yaşları arasında yer almaktadır.

Tablo 1: devamı

Öğretmenlik Alanı			
İHL Meslek & Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Grubu N: 53 %29.9	Türkçe & Sosyal Bilimler Grubu N: 38 %21.5	Matematik & Fen Bilimleri Grubu N: 38 %21.5	Diğer Öğretmenlik Alanları Grubu N: 40 %22.6
N: 177			

Öğretmenlik alanı açısından katılımcılar 4 farklı grupta sınıflandırılmıştır. İmam hatip lisesi (İHL) meslek dersleri ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni (n:53) olanlar örneklemin %29.9'unu; matematik, fizik, kimya, biyoloji ve fen bilgisi öğretmeni (n:38) olanlar örneklemin %21.5'ini; Türkçe, Türk dili ve edebiyatı, sosyal bilgiler, coğrafya, tarih, felsefe öğretmeni (n:46) olanlar örneklemin %26'sını; İngilizce, Almanca, Arapça, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, elektrik elektronik teknolojisi, inşaat teknolojileri, teknoloji tasarım, okul öncesi, sınıf öğretmeni (n:40) olanlar ise örneklemin %22.6'sını oluşturmaktadır. Örneklemin %22.6'sını oluşturan son grup, "Diğer Öğretmenlik Alanları Grubu" olarak isimlendirilmiştir. Bu grupta, yabancı diller ya da bazı meslek derslerinin farklı bir grup olarak değerlendirilmesi mümkünse de bu branşlar, farklı bir grupta değerlendirilebilmesi açısından yeterli sayıya ulaşmamıştır.

Veri Toplama Süreci ve Veri Toplama Araçları

Araştırmanın veri toplama süreci çevrimiçi ortamda yürütülmüştür. Google Form veri tabanı kullanılarak oluşturulan anket formunda 3 farklı ölçek kullanılmıştır. Demografik bilgi toplamak amacıyla katılımcılara yaşlarına, cinsiyetlerine, medeni durumlarına ve branşlarına dair 4 soru yöneltilmiştir.

Psikolojik Sermaye Ölçeği Kısa Formu (PSÖ-12): Orijinali Avey, Avolio ve Luthans (2011) tarafından hazırlanan Psikolojik Sermaye Ölçeği Kısa Formu (PSÖ-12), Oruç (2018) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. 6'lı Likert tipinde hazırlanan ölçek toplamda 12 maddeden oluşmaktadır. Ölçek geneli için Cronbach Alfa katsayısı .931' dir. (Oruç, 2018, s. 148). Yapılan analizlerin sonucunda ölçeğin

doğrulamalı faktör analizine dair uyum indeksi $\chi^2/df = 1,56$ olarak belirlenmiştir. Modelin diğer uyum iyiliği indeksleri ise [GFI=0.88, RMSEA=0.075, CFI=0.95, AGFI=0.81, NFI=0.87] ölçek için önerilen modelin bilimsel çalışmalar için uygun düzeyde olduğunu göstermektedir. Bu bulgulara göre; M1, M2, M3 öz yeterlilik; M4, M5, M6, M7 umut, M8, M9, M10 dayanıklılık, M11 ve M12 ise iyimserlik faktöründe toplanmıştır (Çetin ve Tanoba, 2020, s. 11). Bu çalışmada Psikolojik Sermaye Ölçeği için iç güvenirlik katsayısı .889 olarak tespit edilmiştir. Pozitif psikolojik sermayenin boyutlarının iç güvenirlik katsayıları ise; öz yeterlilik için .846, umut için .827, dayanıklılık için .644, iyimserlik için .763 olarak bulunmuştur.

Allah Merkezlik Ölçeği (AMÖ): Horozcu ve Güneş (2020) tarafından geliştirilmiştir. 7’li likert tipindeki sekiz maddeli ölçek, Türk-Müslüman kültüründeki 16 yaş ve üzeri her ergen ve yetişkin için kullanımı uygun bir araçtır. AMÖ’nün tek faktörlü yapısı toplam varyansın %53.7’sini açıklarken, ölçeğin faktör yük değerleri .62 ile .82 aralığındadır. Ortak varyans değerleri ise 0.39 ile 0.67 arasında değişmektedir. Ölçeğin yapı uyumu, doğrulamalı faktör analiziyle denetlenmiş ve uyum değerlerinin iyi düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Orijinal çalışmada ölçeğin iç güvenirlik katsayısı .089 olarak bulunmuştur. İki yarı güvenirliği testlerinde birinci yarı için katsayı .76 olarak, ikinci yarı için .77 olarak tespit edilmiştir. Her iki yarı arasındaki korelasyon katsayısı değeri ise .81 olarak kaydedilmiştir (s. 314-318). Bu çalışmada, AMÖ için iç güvenirlik katsayısı .889 olarak tespit edilmiştir.

Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ): Orijinali Diener, Emmons, Larsen ve Griffine’e (1985) ait olan ölçek Dağlı ve Baysal (2016, s. 1252) tarafından Türkçeye 5’li likert formatında uyarlanmıştır. Uyarlama çalışmasında KMO değeri .869 olarak saptanmıştır. Bartlett testi χ^2 değeri ise 528,329 ($p<0,001$, $Sd=10$) olarak tespit edilmiştir. Açıklanan toplam varyans %68.389 olarak belirlenmiştir. Son haliyle tek faktörlü ve 5 madde olan yaşam doyumu ölçeği, orijinal ölçek ile uyum göstermiştir. Doğrulamalı faktör analizlerinde maddelerdeki hata varyansları M1 için .32; M2 için .34; M3 için .22; M4 için .47 ve M5 için ise .60 düzeyinde bulunmuştur. χ^2/sd ’nin değeri 1,17 olarak belirlenen ölçeğin NFI değeri .99; NNFI değeri 1.00; CFI değeri 1.00; SRMR değeri ise .019’dur. Uyarlama çalışmasında iç tutarlılık katsayısı .88 olarak tespit edilmiştir. Bu çalışmada ise YDÖ’nün iç güvenirlik katsayısı .864 olarak tespit edilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler, SPSS 25 paket program ve versiyonu aracılığıyla analiz edilmiştir. Normallik varsayımı testleri çarpıklık ve basıklık istatis-

tikleri göz önünde bulundurularak değerlendirildiğinde, Psikolojik Sermaye Ölçeği ve Allah Merkezlilik Ölçeği aracılığı ile toplanan verilerin normal dağılım göstermediği, Yaşam Doyumu Ölçeği ile toplanan verilerin ise normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Diğer ifade ile, iki ölçek ile normal dağılım göstermeyen verilerin elde edilmesi (-1 ila +1 değerlerinin üstünde olması) nedeniyle analizlerin tamamı için parametrik olmayan testlere başvurulmuştur. Bu doğrultuda ilişkisel analizler için Spearman korelasyon; bağımsız değişkene göre gruplar arası farklılıkların analizinde iki gruplu değişkenler için Mann Whitney U; üç ve daha fazla gruplu değişkenler için Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, Spearman korelasyon, Man Whitney U, Kruskal Wallis, Post-Hoc analizleri için tercih edilen Games-Howell testlerinden elde edilen sonuçlara ve hipotezlerin değerlendirilmesine yer verilmiştir.

PSÖ-12, AMÖ ve YDÖ Arasındaki İlişkilere Yönelik Analiz

Tablo 2: PPS, AM ve YD Arasındaki İlişkilere Yönelik Spearman Correlation Analizi Sonuçları

	Pozitif Psikolojik Sermaye	Allah Merkezlilik	Yaşam Doyumu
Pozitif Psikolojik Sermaye	1	.326**	.217**
Allah Merkezlilik		1	.255**
Yaşam Doyumu			1
**p<.01			

Tablo 2’de yer alan veriler incelendiğinde, pozitif psikolojik sermaye ile Allah merkezlilik arasında ($r=.326$, $p<.01$) orta düzeyli olumlu yönde anlamlı bir ilişki; pozitif psikolojik sermaye ile yaşam doyumu arasında ($r=.217$, $p<.01$) düşük düzeyli olumlu yönde anlamlı bir ilişki ve son olarak Allah merkezlilik ile yaşam doyumu arasında ($r=.255$, $p<.01$) yine düşük düzeyli olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda, “Pozitif psikolojik sermaye, Allah Merkezlilik, yaşam doyumu değişkenleri arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler bulunmaktadır.” (H_1) hipotezi doğrulanmıştır.

Tablo 3: PPS Boyutları ile AM ve YD Arasındaki İlişkilere Yönelik Spearman Correlation Analizi Sonuçları

	Allah Merkezlilik	Yaşam Doyumu
Öz Yeterlik	.259**	.033
Umut	.291**	.289**

İyimserlik	.276**	.239**
Dayanıklılık	İç Güvenirlik Katsayı Sınırının Altında Kalmıştır. (.644)	
**p<.01		

Pozitif psikolojik sermaye boyutları ile Allah merkezlilik ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiler Tablo 3'te gösterilmektedir. Allah merkezlilik ile öz yeterlilik ($r=.259$, $p<.01$), umut ($r=.291$, $p<.01$), iyimserlik ($r=.276$, $p<.01$) boyutları arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Yaşam doyumu ile umut ($r=.289$, $p<.01$) ve iyimserlik ($r=.239$, $p<.01$) boyutları arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler bulunurken; öz yeterlilik ($r=.033$, $p<.05$) boyutuyla anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Dayanıklılık boyutunu ölçen madde grubu ise iç güvenirlik katsayı sınırının altında kalmış (.644) bu nedenle kapsam dışı bırakılmıştır. Bu veriler doğrultusunda “Pozitif psikolojik sermaye boyutları ile Allah merkezlilik ve yaşam doyumu arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler bulunmaktadır.” (H_{1a}) hipotezi büyük ölçüde desteklenmiştir.

Cinsiyet ve Pozitif Psikolojik Sermaye, Allah Merkezlilik, Yaşam Doyumu

Tablo 4: Cinsiyet ile PPS, AM ve YD Arasındaki İlişkilere Yönelik Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Gruplar	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Mann-Whitney U Testi	
					U	P
Pozitif Psikolojik Sermaye	Kadın	107	81.11	8678.50	2900.50	.011
	Erkek	70	101.06	7074.50		
Allah Merkezlilik	Kadın	107	87.11	9320.50	3542.50	.543
	Erkek	70	91.89	6432.50		
Yaşam Doyumu	Kadın	107	86.82	9290.00	3512.00	.483
	Erkek	70	92.33	6463.00		

Pozitif psikolojik sermaye değişkeni açısından kadınlar ($Mdn=4.66$) ile erkekler ($Mdn=4.87$) arasında anlamlı bir farklılık bulgulanmıştır ($U=2900.50$, $Z=-2.53$, $p<.05$, $r=-.19$). Allah merkezlilik düzeyleri açısından ise kadınlar ($Mdn=5.87$) ile erkekler ($Mdn=6.00$) arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($U=3542.50$, $Z=-.609$, $p>.05$, $r=.45$). Yaşam doyumları açısından değerlendirildiğinde, kadınlar ($Mdn=3.00$) ile erkekler ($Mdn=4.20$) arasında da anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya konulmuştur. ($U=3512.00$, $Z=-.702$, $p>.05$, $r=.52$). Elde edilen bu veriler, “Pozitif psikolojik sermaye ve yaşam doyumundan alınan puan ortalaması erkekler lehine anlamlı olarak farklılaşmaktadır.” (H_2) hipotezinde, pozitif psikolojik sermaye hakkındaki varsayımın desteklenmediğini; yaşam doyumu hakkındaki varsayımın reddedildiğini göstermektedir.

Diğer taraftan, “Allah merkezlilik değişkeninden alınan puan ortalaması kadınlar lehine anlamlı olarak farklılaşmaktadır.” (H_3) hipotezinin ise reddedildiği görülmektedir.

Medeni Durum ve Pozitif Psikolojik Sermaye, Allah Merkezlilik, Yaşam Doyumu

Tablo 5: Medeni Hal ile PPS, AM ve YD Arasındaki İlişkilere Yönelik Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Değişkenler	Gruplar	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Mann-Whitney U Testi	
					U	P
Pozitif Psikolojik Sermaye	Bekâr	63	76.21	4801.50	2785.50	.013
	Evli	114	96.07	10951.5		
Allah Merkezlilik	Bekâr	63	73.20	5611.50	2595.50	.002
	Evli	114	97.73	11141.5		
Yaşam Doyumu	Bekâr	63	77.97	4912.00	2896.00	.033
	Evli	114	95.10	10841.0		

Pozitif psikolojik sermayeleri açısından bekârlar ($Mdn=4.66$) ile evliler ($Mdn=4.83$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($U=2785.50$, $Z=-2.47$, $p<.05$, $r=-.18$). Allah merkezlilik düzeyleri açısından bekârlar ($Mdn=5.75$) ile evliler ($Mdn=6.18$) arasında da anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($U=2595.50$, $Z=-3.05$, $p<.05$, $r=.22$). Benzer şekilde, yaşam doyumları açısından bekârlar ($Mdn=2.80$) ile evliler ($Mdn=3.20$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($U=2896.00$, $Z=-2.13$, $p<.05$, $r=.16$). Her üç değişken açısından bekârlar ile evliler arasında evliler lehine farklılık bulunmaktadır. Bu bulgular, “Pozitif psikolojik sermaye, Allah Merkezlilik ve yaşam doyumundan alınan puanlar evliler lehine anlamlı olarak farklılaşmaktadır.” (H_4) hipotezinin tamamen desteklenmediğini ortaya koymaktadır.

Yaş Grupları ve Pozitif Psikolojik Sermaye, Allah Merkezlilik, Yaşam Doyumu

Tablo 6’da her üç değişkenin yaş grupları değişkeniyle ilişkisi sunulmuştur. Pozitif psikolojik sermaye ($H=5.02$, $p>.05$) ve yaşam doyumunu ($H=2.25$, $p>.05$) ile yaş grupları arasında herhangi bir farklılaşmaya rastlanmaz iken; Allah merkezlilik puanlarının ($H=10.1$, $p<.05$) yaş gruplarına göre anlamlı şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Allah merkezlilik puanlarının hangi gruplar arasında farklılaştığının tespiti için ise normal dağılım göstermeyen testler için kullanılan Games-Howell analizi uygulanmıştır. Buna göre 51-58 yaş grubunun ($\bar{x}=6.09$)

Allah Merkezlilik Ölçeği'nden aldığı ortalama puan 31-40 yaş aralığında olan grubun ($\bar{x}=4.76$) aldığı ortalama puandan anlamlı olarak yüksektir. “Yaş gruplarına göre Pozitif psikolojik sermaye, Allah Merkezlilik ve yaşam doyumundan alınan puanlar daha yaşlı gruplar lehine anlamlı biçimde farklılaşmaktadır.” (H_3) hipotezi, yalnızca Allah merkezlilik değişkeninde ve iki yaş grubu arasında farklılaşma söz konusu olduğu için kısmen desteklenmiştir.

Tablo 6: Yaş Grupları ile PPS, AM ve YD Arasındaki İlişkilere Yönelik Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Yaş Grupları	N	$\bar{X}$	SS	Sıra Ortalaması	Kruskal Wallis H		Farklılık
						X^2	P	
Pozitif Psikolojik Sermaye	25-30 (1)	49	4.45	.605	78,70	5.02	.170	
	31-40 (2)	45	4.76	.588	83,67			
	41-50 (3)	55	4.83	.576	97,74			
	51-58 (4)	28	4.83	.728	98.43			
	Toplam	177	4.78	.614				
Allah Merkezlilik	25-30 (1)	49	5.6	1.12	81.77	10.1	.017	4>2
	31-40 (2)	45	5.35	1.26	73.57			
	41-50 (3)	55	5.85	1.19	101.7			
	51-58 (4)	28	6.09	.554	102.5			
	Toplam	177	5.69	1.13				
Yaşam Doyumu	25-30 (1)	49	3.1	.777	87.99	2.25	.521	
	31-40 (2)	45	2.98	.654	80.73			
	41-50 (3)	55	3.14	.696	92.15			
	51-58 (4)	28	3.25	.643	97.88			
	Toplam	177	3.11	.701				

Öğretmenlik Alanı ve Pozitif Psikolojik Sermaye, Allah Merkezlilik, Yaşam Doyumu

Tablo 7: Öğretmenlik Alanı ile PPS, AM ve YD Arasındaki İlişkilere Yönelik Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Öğretmenlik Alanı	N	$\bar{X}$	SS	Sıra Ortalaması	Kruskal Wallis H X2	P	Farklılık
Pozitif Psikolojik Sermaye	İHL Meslek & Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (1)	53	4.78	.0860	87.57	1.326	.723	
	Matematik ve Fen Bilimleri (2)	38	4.76	.0749	87.86			
	Türkçe ve Sosyal Bilimler (3)	46	4.73	.1082	84.75			
	Diğer Alanlar (4)	40	4.89	.0922	96.88			
	Toplam	177	4.78	.0462				
Allah Merkezlilik	İHL Meslek & Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (1)	53	6.17	.0916	111.6	17.667	.001	1>3 1>4
	Matematik ve Fen Bilimleri (2)	38	5.73	.1930	90.95			
	Türkçe ve Sosyal Bilimler (3)	46	5.25	.2134	73.49			
	Diğer Alanlar (4)	40	5.54	.1511	74.99			
	Toplam	177	5.69	.0855				
Yaşam Doyumu	İHL Meslek & Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (1)	53	3.29	.7001	102.18	8.976	.030	1>3
	Matematik ve Fen Bilimleri (2)	38	3.19	.6584	95.53			
	Türkçe ve Sosyal Bilimler (3)	46	2.91	.6318	73.35			
	Diğer Alanlar (4)	40	3.01	.7658	83.34			
	Toplam	177	3.11	.7012				

Tablo 7’de sürekli değişken olarak değerlendirilen pozitif psikolojik sermaye, Allah merkezlilik ve yaşam doyumu ortalama puanlarının, öğretmenlik alanla-

rına göre farklılaşıp farklılaşmadığı test edilmiştir. Pozitif psikolojik sermaye değişkeni açısından herhangi anlamlı bir farklılığa rastlanmazken ($H=1.326$, $p<.05$); Allah merkezlilik ($H=17.66$, $p>.05$) ve yaşam doyumundan ($H=8.97$, $p>.05$) elde edilen ortalama puanların, öğretmenlik branşlarına göre değişiklik gösterdiği tespit edilmiştir. Farklılaşmanın hangi gruplar arasında anlamlı biçimde gerçekleştiğinin tespiti için ise Games-Howell testi tercih edilmiştir. Buna göre *İHL Meslek & Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi* grubunun ($\bar{x}=6.17$) Allah merkezlilik puan ortalamalarında, *Türkçe ve Sosyal Bilimler* ($\bar{x}=5.25$) ile *Diğer Alanlar* ($\bar{x}=5.54$) gruplarından anlamlı olarak daha yüksek puan elde ettiği görülmüştür. Yaşam doyumu ortalama puanlarında ise *İHL Meslek & Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi* ($\bar{x}=3.29$) grubunun *Türkçe ve Sosyal Bilimler* ($\bar{x}=2.91$) grubundan anlamlı biçimde daha yüksek puan almıştır. Tablo 7’de yer alan sonuçlar ile “Pozitif psikolojik sermaye, Allah merkezlilik, yaşam doyumu puan ortalamaları *İHL Meslek Dersleri & Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi grubu lehine anlamlı olarak farklılaşmaktadır.*” (H_6) hipotezi kısmen desteklenmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Yapılan analizler sonucunda, araştırmanın ana değişkenleri olan pozitif psikolojik sermaye, Allah merkezlilik, yaşam doyumu arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Üç değişken açısından da evli öğretmenler bekâr öğretmenler ile karşılaştırıldığında anlamlı şekilde daha yüksek puanlar almıştır. Cinsiyet değişkeni açısından değerlendirildiğinde, erkek öğretmenlerin yalnızca pozitif psikolojik sermaye değişkeninde kadın öğretmenlerden anlamlı biçimde yüksek puanlar aldığı görülmüştür. 51 ve 58 yaş aralığındaki katılımcıların lehine olmak üzere Allah Merkezlilik Ölçeği’nden aldığı puanlar 31 ve 40 yaş aralığındaki katılımcıların puanlarından anlamlı biçimde farklılaşmıştır. *İHL Meslek Dersleri ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi* öğretmenleri hem *Türkçe ve Sosyal Bilimler* öğretmenleri ile hem de diğer alan bilgisi öğretmenleri ile kıyaslandığında Allah Merkezlilik Ölçeği’nden anlamlı şekilde daha yüksek puan elde etmiştir. *İHL Meslek Dersleri ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi* öğretmenleri yaşam doyumu değişkeninde de *Türkçe ve Sosyal Bilimler* öğretmenlerinden daha yüksek puan elde etmiştir. Bu bulgular ışığında; H_1 ve H_4 desteklenmiş, H_{1a} büyük ölçüde desteklenmiş H_2 , H_5 ve H_6 kısmen desteklenmiş; H_3 ise reddedilmiştir.

Pozitif Psikolojik Sermaye, Allah Merkezlilik ve Yaşam Doyumu

Araştırmanın ana değişkenleri olarak değerlendirilen pozitif psikolojik sermaye, Allah merkezlilik ve yaşam doyumu arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler bulunduğuna yönelik hipotez, analiz verileri ile desteklenmiştir. Pozitif psikolojik sermaye ile Allah merkezlilik arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki; pozitif psikolojik sermaye ve yaşam doyumu değişkenleri ile Allah merkezlilik ve yaşam doyumu değişkenleri arasında düşük düzeyli olumlu yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Araştırma konusu bağlamında gerçekleştirilen bazı çalışma sonuçları, bu araştırmadaki bulgularla paralellik göstermektedir. İlk olarak, dindarlığın iç güdümlü-dış güdümlü dikotomiye göre tanımlandığı bir araştırmada (Çiçen, 2021, s. 44) da pozitif psikolojik sermaye ile iç güdümlü dindarlık arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler bulunduğu ortaya konulmuştur. Çiçen'in (2021, s. 73) araştırmasında pozitif psikolojik sermaye ile iş doyumu arasında iç güdümlü dindarlığın kısmi aracı rol oynadığı bulgulanmıştır. Taş ve diğerlerinin yürüttüğü bir araştırmada ise dindarlık inanç, etki, ibadet, duygu, tecrübe boyutlarıyla tanımlanmış, pozitif psikolojik sermaye ile dindarlık arasında olumlu yönde anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır (Taş vd., 2017, s. 55). Pozitif psikolojik sermayeyi boyutları bağlamında ele alan bazı araştırmalarda da dindarlık ile olumlu ve anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Taş ve diğerleri (2017, s. 55) iyimserlik, umut ve dayanıklılık boyutlarıyla; Çiçen (2021, s. 44) ise öz yeterlik boyutu da dahil olmak üzere pozitif psikolojik sermaye boyutlarının tamamı ile dindarlık arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler tespit etmiştir. Ayrıca Güneş (2021, s. 38)'in araştırmasında Allah merkezlilik ile kişinin kendisine yönelik olumlu bilişleri, geleceğe yönelik olumlu bilişler (umut, iyimserlik) ve deneyimlerine ilişkin olumlu bilişler arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.

Pozitif psikolojik sermaye ile dindarlık arasındaki olumlu ilişkiler Allah merkezlilik özelinde, kişilerin olumlu benlik, olumlu gelecek ve olumlu deneyim yaşayacak bilişsel çerçeveye sahip olmasıyla açıklanabilir. “Şüphesiz biz insanı en güzel biçimde yaratmışızdır.” (Tin/4); “Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin! Allah dilerse bütün günahları bağışlar, doğrusu O çok bağışlayıcı çok merhametlidir.” (Zümer/53); “Demek ki zorlukla beraber bir kolaylık vardır. Evet, doğrusu her güçlüğün yanında bir kolaylık var. O halde önemli bir işi bitirince hemen diğerine koyul. Ve yalnızca rabbine yönel.” (İnşirah/5-8) gibi ayetler, Allah merkezlilik düzeyi yüksek kişilerin daha olumlu bir bilişsel çerçeveye sahip olmasına katkıda bulunabilir (Güneş, 2021, s. 39). Bu bilişsel unsurların, pozitif psikolojik sermaye değişkenini de desteklediği ileri sürülebilir. Başka bir açıdan, pozitif psi-

kolojik sermayesi yani öz yeterlik, umut ve iyimserlik düzeyleri yüksek dindar kişilerin daha çok Allah merkezli eğiliminde olmaları mümkündür. Dini emirlerin ve yasakların kişiler tarafından olumsuz biçimde algılanması söz konusu olabilir. Pozitif psikolojik sermayesi yüksek insanların, bu emir ve yasakları sahip oldukları bilişler sayesinde daha olumlu tarafından dikkate alması ve dinden uzaklaşmak yerine daha çok Allah merkezli olma eğilimine girmesi muhtemeldir.

Araştırmanın pozitif psikolojik sermaye ve yaşam doyumu değişkenleri arasında da olumlu yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Özal (2019, s. 40), Çatal (2021, s. 104), Dönmez (2014, s. 203), Akgün (2015, s. 74) tarafından gerçekleştirilen araştırmalarda pozitif psikolojik sermaye ve yaşam doyumu arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler tespit etmiştir. Dönmez (2014, s. 235), yaşam doyumundaki değişimlerin %14.6'sının pozitif psikolojik sermaye tarafından açıklandığını ortaya koymuştur. Akgün (2015, s. 76) ise yaşam doyumundaki değişimlerin %47'si gibi büyük bir oranın pozitif psikolojik sermaye tarafından yordandığını ortaya koymuştur. Gerçekleştirilen araştırmaların bazısında pozitif psikolojik sermayenin umut, iyimserlik, öz yeterlik ve dayanıklılık olmak üzere tüm boyutları ile yaşam doyumu arasında, bazı araştırmalarda ise umut ve iyimserlik boyutları ile yaşam doyumu arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir (Çatal, 2021, s. 113-114; Işıklı, 2018, s. 171; Akgün, 2015, s. 77; Dönmez, 2014, s. 203). Alanyazında, pozitif psikolojik sermayenin alt boyutlarından olan öz yeterlilik, umut, iyimserlik ve dayanıklılık ile, bir pozitif psikolojik sermaye ölçeğinin boyutu olmaksızın, yaşam doyumu arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Buna göre öz yeterlilik (Köksal, Güler & Çetin, 2019, s. 200), umut (Şen, 2019, s. 153), iyimserlik (Hırlak, Taşlıyan & Sezer, 2017, s. 103; Sapmaz ve Doğan, 2012, s. 66) ve dayanıklılık (Tümlü & Recepoğlu, 2013, s. 208; Batan & Ayten, 2015, s. 85) ile yaşam doyumu arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.

Pozitif psikolojik sermayenin, kişinin karşılaştığı problemlerle başa çıkabileceği yönünde kendisine duyduğu inancı; problemlerin verdiği zarar karşısında gösterdiği dayanıklılığı; olumlu olayların olumsuz olaylardan daha baskın olacağına ya da olumsuzlukların bir şekilde düzeleceği, hayat standartlarının daha da iyileşeceğine yönelik beklentilerini ifade ettiğini belirtmek gerekir. Dolayısıyla pozitif psikolojik sermaye düzeyi yüksek kişilerin, hayatlarını yaşamaya daha değer, karşılaştıkları problemleri daha katlanılabilir ya da çözülebilir bulmalarıyla yaşam doyumlarını destekledikleri söylenebilir.

Ana değişkenler açısından son ilişkisel analizler Allah merkezlilik ve yaşam doyumu arasında gerçekleştirilmiştir. Allah merkezlilik, literatürdeki yeni ko-

numu nedeniyle birbirinden farklı birçok değişken ile henüz karşılaştırılmamış olsa da dindarlık genelinde yaşam doyumu ile alakalı pek çok bulguya rastlamak mümkündür. Örneğin, dinin etkisini hissetme (Şimşek & Kalgı, 2018, s. 1146), iç güdümlü dindarlık (Yazıcı, 2018, s. 39), bireysel dindarlık ve maneviyat (Ayten & Bakır, 2021, s. 599) gibi dindarlığın farklı biçimlerdeki işlemselleştirilmiş tanımları ile yaşam doyumu arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Yaşlı bireyler üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmada dini tutum; biliş, duygu, inanç ve davranış boyutlarıyla tanımlanmış yaşam doyumu ile arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Bu araştırmada, yaş değişkeni ile birlikte değerlendirildiğinde dini tutumun, yaşam doyumunun %32.8'ini açıkladığı ortaya konmuştur (Durğun & Durğun, 2020, s. 222-223). Diğer taraftan, yaşam doyumu ile dini başa çıkma arasındaki ilişkileri inceleyen Batan ve Ayten (2015, s. 79) hayra yorma, Allah'a yönelme, dini yakınlaşma boyutlarıyla yaşam doyumu arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler tespit etmiştir. Elde edilen bulgu ile literatürde yer alan bulguların paralelliği, dindar kişinin bu dünyada bir amaca sahip olabilme potansiyeli ile açıklanabilir. Öyle ki her deneyimi bir amaca bağlı şekilde gerçekleştirdiğini düşünen dindar kişi, olumsuz ya da nötr durumlarda dahi bir şekilde doyum bulabilir. Dini öğretilerin dindar kişileri şükür gibi dini biliş ve davranışlara yönlendirmesi de deneyimlerin değerlendirilmesini etkilemekte, yaşanan doyumun arttırılmasına zemin hazırlayabilmektedir.

Cinsiyet Açısından Pozitif Psikolojik Sermaye, Allah Merkezlilik ve Yaşam Doyumu

Araştırma sonucunda pozitif psikolojik sermaye değişkeni açısından kadın öğretmenler ile erkek öğretmenler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Allah merkezlilik ve yaşam doyumu düzeyleri açısından ise kadınlar ile erkekler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Pozitif psikolojik sermaye ve cinsiyet arasındaki bu anlamlı ilişkinin örneklerine alanyazında sıklıkla rastlanmaktadır. Yapılan çalışmaların çoğunda erkek katılımcıların pozitif psikolojik sermaye düzeyleri, kadın katılımcılara göre daha yüksek çıkmıştır (Taş vd., 2017, s. 56; Koç, 2019, s. 100; Şevik, 2019, s. 156). Bununla birlikte, bu iki değişken arasında anlamlı bir fark olmadığını tespit eden çalışmaların sayısı da az değildir (Yalçın, 2019, s. 19; Korkmaz & Çelik, 2021, s. 1200). Erkek katılımcıların pozitif psikolojik sermaye düzeyinin daha yüksek çıktığı bu çalışmanın sonuçları, literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Pozitif psikolojik sermaye; öz yeterlilik, umut, iyimserlik ve dayanıklılık güçlerini

örgütsel bağlamda ölçmektedir. Geleneksel olarak erkeklerin iş hayatında daha baskın olmak üzere yetiştirilmesi, iş ortamlarında kadın- erkek eşitliğinin sağlanamaması ve kadınlardan beklenen toplumsal rollerin zorlayıcılığı gibi kültürel faktörlerin bu sonuçlar üzerinde etkili olduğu düşünülebilir.

Araştırmanın sonucunda Allah merkezlilik ve yaşam doyumu düzeyleri açısından kadınlar ile erkekler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Dindarlık ve cinsiyet arasındaki ilişkiye değinen Türkçe literatür incelendiğinde, bu ilişkiye dair farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Yapıcı (2012, s. 16) toplamda 15.050 kişiyi içeren 33 farklı çalışmayı incelemiş ve bu çalışmalarda “kadınların daha dindar olduğu” (%24.2) ve “erkeklerin daha dindar olduğu” (%24.2) sonucuna ulaşan çalışmaların eşit oranda olduğunu belirtmiştir. Çalışmaların %51’inde ise cinsiyet ve dindarlık arasında bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Allah merkezlilik ve cinsiyet ilişkisini inceleyen Güneş’in (2021, s. 44) çalışmasında da cinsiyetle Allah merkezlilik arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu çalışmadan çıkan sonucun da diğer çalışmaları desteklediği görülmektedir. Dindarlık ve cinsiyet ilişkisine dair özellikle ilk dönemlerde yapılan çalışmaların etkisiyle, kadınların dindarlığının erkeklerden daha fazla olduğuna dair genel bir yaklaşım bulunmaktadır. Yapısal kuramlara göre bu farkın sebebi, kadın ve erkeğin kişilik özellikleri ve toplumsal rolleriyle yakından ilişkilidir. En önemli rolü, annelik olarak görülen kadınlar genellikle aile odaklı ve çocuk yetiştirmeye odaklanan bir yaşamı seçmekte ve bu sebeple de daha büyük bir kolaylık içinde dini davranışlara yönelmektedir (Yapıcı, 2016, s. 139). Dindarlık ve cinsiyet ilişkisinin toplumsal rollerle ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda, değişen toplumsal şartların bu ilişkiyi etkilemesi beklenmektedir. Nitekim özellikle son dönemde yapılan çalışmaların sonuçlarının cinsiyet ve dindarlık arasında fark olmadığını işaret etmesi de bu durumu göstermektedir. Bu çalışmada örneklemin iş hayatındaki kadınlar ve erkekler olmasının da bu sonuçta etkili olduğu düşünülebilir.

Yaşam doyumu ve cinsiyet ilişkisini inceleyen çalışmaların sonuçları birbirinden farklılık göstermektedir. Çelik ve Üstüner (2018, s. 48), öğretmenlerin yaşam doyumunu incelemiş, erkek adayların ortalama puanlarının kadın adaylara göre anlamlı derecede yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yılmaz ve Aslan (2013, s. 63), Dost (2007, s. 138) ve Recepoğlu (2013, s. 318) ise; kadınlarının yaşam doyum ortalamasının erkeklere göre anlamlı derecede yüksek olduğunu bulgulamıştır. Bu araştırmada ise yaşam doyumu ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu sonuç; Telef (2011, s. 97), Aysan ve Bozkurt (2004, s. 5), Avşaroğlu ve diğerlerinin (2005, s. 125) çalışmalarının sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Yaşam doyumunun, yaşam kalitesi ile ilişkili bir kavram olduğu göz önünde bulundurulursa, yaşam doyumunu ve cinsiyet arasındaki ilişkinin farklılaşma sebebinin doğrudan cinsiyet kaynaklı değil; bireysel, sosyo-ekonomik ve psiko-sosyal birçok sebepten kaynaklanabileceği düşünülebilir. Bu farklar, farklı çalışmalarda cinsiyet ve yaşam doyumunu ilişkisinin farklı sonuçlar vermesini de açıklamaktadır.

Yaş Açısından Pozitif Psikolojik Sermaye, Allah Merkezlilik ve Yaşam Doyumu

Araştırmada incelenen bir diğer ilişki ise yaşın pozitif psikolojik sermaye, Allah merkezlilik ve yaşam doyumunu arasındadır. Araştırmaya katılan 177 katılımcının 49'u 25-30 yaş grubunda; 45'i 31-40 yaş grubunda; 55'i 41-50 yaş grubunda; 28'i 51-58 yaş grubunda yer almıştır. İncelenen üç değişkenin de yaş ile ilişkisini ortaya koymak amacıyla yapılan analiz sonucunda pozitif psikolojik sermaye ve yaşam doyumunu ile yaş grupları arasında herhangi anlamlı bir farklılaşmaya rastlanmamıştır. Pozitif psikolojik sermaye ve yaş ilişkisine dair elde edilen sonuçlar literatürdeki genel sonuçlardan farklılık göstermektedir. Türkiye'de yapılan birçok çalışmada, pozitif psikolojik sermaye değişkeninin yaş ile anlamlı bir ilişki içerisinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Taş vd., 2017, s. 56; Enderoğlu, 2018, s. 26; Torun, 2020, s. 63; Demirel, 2020, s. 68). Ancak pozitif psikolojik sermaye ile yaş arasında bir ilişki bulunmadığına işaret eden çalışmalar da bulunmaktadır. Yılmaz'ın (2020), banka çalışanları üzerinde yaptığı araştırmada, pozitif psikolojik sermaye ile yaş arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Pozitif psikolojik sermaye konusunda literatürde henüz yeterli sayıda çalışma bulunmaması sebebiyle, şimdiye kadar dizayn edilmiş ilişkisel çalışmalarda birbirinden farklı sonuçlara ulaşıldığı ve genel bir yorum yapmanın zor olduğu belirtilebilir. Diğer taraftan, göze çarpan bu farklılıkların, araştırmaların tasarlandığı meslek grubu, kültür, yaşam standartları ve başka sosyo-ekonomik faktörlerin etkisiyle ortaya çıktığını söylemek de mümkündür. Araştırmamıza katılan 28-58 yaş arası örnekleme, yaş aralığının yüksek farklarla birbirinden ayrılması ve genel olarak genç yetişkinlik ve yetişkinlik döneminde olan kişilerin incelenmesi nedeniyle sonuçların birbirine yakın çıkmış olması muhtemeldir. Yaş farkının daha belirgin olduğu örneklemlerde sonuçların yaşa bağlı olarak farklılıkların daha belirgin olması beklenebilir.

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre; Allah merkezlilik puanlarının yaş gruplarına göre anlamlı şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Literatürde yeni bir kavram olan Allah merkezlilik değişkenini ölçen sayılı çalışmanın dışında,

dindarlık ve yaş ilişkisine dair birçok araştırma bulunmaktadır. Bunlar arasında farklı sonuçlara rastlansa da hem Türkiye’de hem yurt dışında yapılan çalışmalarda dindarlık ve yaş arasında anlamlı bir ilişki olduğuna işaret eden sonuçların çoğunlukta olduğu gözlemlenmektedir (Hunsberger, 1985, s. 618; Mehmedoğlu, 2004, s. 163; Uysal, 2006, s. 147; Fiori, Brown, Cortina, & Antonucci, 2006, s. 242 Baynal, 2015, s. 215). Buna rağmen, dindarlık ve yaş arasında bir ilişki olmadığını ortaya koyan araştırmalar da bulunmaktadır (Ayten, 2013, s. 20; Karşı, 2020, s. 186). Güneş’in (2021, s. 43) 599 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirdiği, doğrudan Allah merkezlilik değişkenini inceleyen çalışmasına göre de Allah merkezlilik ortalama puanları yaş değişkenine göre anlamlı derecede farklılaşmamıştır. Güneş, söz konusu araştırmadaki bulguyu üniversite öğrencilerinin yaşlarının -dolayısıyla yaş gruplarının- birbirine oldukça yakın olması ile açıklamıştır. Bu çalışmada ise tüm yaş grupları arasında anlamlı ilişki bulunmasa da 31-40 yaş arası ile 51 yaş üstü katılımcıların aldığı puanlar anlamlı derecede farklılaşmıştır. Bu sebeple, yaş faktörü ile Allah merkezlilik arasında kısmen bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Duyguların yaş ilerledikçe daha istikrarlı bir hale gelmesi, yaş ilerledikçe dindarlık seviyesinin artmasının sebeplerinden birisi olabilir (Taş vd., 2017, s. 58). Bunun dışında, yaşın ilerlemesiyle iş hayatı temposunun yavaşlaması ve kişilerin maddi koşuşturmasının azalması, hayat muhasebesinin artması, yalnızlaşmak ve yaşın getirisi olan hastalıklar gibi sebeplerle bireylerin dine daha fazla yönelmesi mümkündür. Yine bireylerin gençliklerinde dindar bir hayat yaşamayı veya yaşamamayı tercih etmesi de ilerleyen yaşlarındaki dindarlık düzeyleri üzerinde etkili olabilir. Ancak farklılaşan literatür sonuçları ve bu çalışmadaki kısmî ilişki göz önünde bulundurulduğunda, dindarlık ve yaş arasında kesin bir ilişki kurulabileceği söylenemez. Çok boyutlu ve bireysel bir kavram olan dindarlık ile ilgili değişkenlerin yönü ve etkisi incelenirken; sonuçların başka faktörle ilişkili olabileceği mutlaka dikkate alınmalıdır.

Yaş ve yaşam doyumu ilişkisine dair elde edilen sonuçlar ise genel olarak literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Avşaroğlu ve diğerleri (2005, s. 121) öğretmenlerle yaptığı çalışmada yaşam doyumu ve yaş ilişkisinde anlamlı düzeyde farklılık olmadığını tespit etmiştir. Benzer şekilde, Türkiye’de ve yurt dışında farklı gruplarda yapılan çalışmaların sonucu da yaş ve yaşam doyumu arasında bir ilişki olmadığına işaret etmektedir (Hampton & Marshall, 2000, s. 24; Aysan & Bozkurt, 2004, s. 5; Keser, 2005, s. 89). Bireylerin seçtikleri ölçütlere göre yaşam kalitesinin değerlendirilmesine işaret eden yaşam doyumu; özgürlük, istikrar, demokrasi, sağlıklı sosyal ilişkiler içerisinde olmak, güvenlik ihtiyacının giderilmesi, fiziksel ve psikolojik olarak

sağlam olmak gibi psiko-sosyal faktörlerle ilişkilidir (Dağlı & Baysal, 2016, s. 1251-1252). Dolayısıyla yaşam doyumunun yaş faktöründen bağımsız olarak, bireysel ihtiyaçların karşılandığı kaliteli bir yaşam ve imkânlarla ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durum yaşam doyumu ve yaş arasında bir ilişki bulunmaması sonucunu açıklamaktadır.

Medeni Hal Açısından Pozitif Psikolojik Sermaye, Allah Merkezlilik ve Yaşam Doyumu

Araştırmada, bekârlar ve evliler pozitif psikolojik sermaye, Allah merkezlilik ve yaşam doyumu ortalama puanlarının anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur. Elde edilen bulgular ilgili literatürle karşılaştırıldığında pozitif psikolojik sermaye ve yaşam doyumu ile medeni durum ilişkisini konu edinen araştırma sonuçlarının bir kısmının çalışmada elde edilen bulguları destekler nitelikte olduğunu görülmektedir (Akgün, 2015, s. 81-82; Akgümüş & Oğuzhan, 2019, s. 17; Koç & Keklik, 2019, s. 1055; Özal, 2019, s. 44; Öztürk, 2020, s. 26). Başka bir deyişle, evli öğretmenlerin pozitif psikolojik sermaye ve yaşam doyumu düzeyleri bekâr öğretmenlere kıyasla daha yüksektir. Ancak medeni durum ile pozitif psikolojik sermaye ve yaşam doyumu düzeyleri arasında anlamlı ilişki olmadığını gösteren bir çalışma da mevcuttur (Yılmaz, 2020, s. 76). Medeni durumun pozitif psikolojik sermaye ve yaşam doyumu üzerinde anlamlı düzeyde farklılık göstermesini evliliğin de güçlendirdiği etkilerden birisi olan sosyal destekle açıklayabiliriz. Çünkü evlilikle birlikte, eşlerin birbirlerini anladıkları, birbirlerine yardım ettikleri, ortak bir bakış açısı geliştirdikleri sosyal destek alanının oluşması muhtemeldir. Sosyal desteğin yaşam doyumunu ve evlilik tatminini pozitif yönde etkilediğine dair çalışmaların da bu bağlamda araştırma bulgularını dolaylı olarak desteklediği görülmektedir (Poltacı, 2015, s. 38).

Medeni durum ve dindarlık ilişkisine dair araştırma sonuçları incelendiğinde, sonuçların çoğunluğunun evlilerin lehine olduğu görülmektedir (Köktaş, 1993, s. 108; Uysal, 2006, s. 147; Aydemir, 2008, s. 62; Koç, 2010, s. 231; Karanlı, 2011, s. 185; Baynal, 2015, s. 214; Koçak, 2022, s. 143). Davranışlarımızın çoğunu, içinde bulunduğumuz şartların belirlediğini söylemek mümkündür. Evlilikle birlikte daha düzenli ve sorumlulukların daha fazla olduğu bir yaşama geçiş yapıldığı ileri sürülebilir. Kişinin hayatındaki bu değişim onun hayata bakış tarzından tüketim davranışlarına kadar hayatının pek çok yönünü etkileme potansiyeli taşımaktadır. Evli katılımcıların dindarlık düzeylerinin bekârlara kıyasla daha yüksek olması bu bağlamda açıklanabilir. Çünkü eskiye nazaran

daha düzenli hayata geçiş yapan kişilerin, dini yaşamlarını da daha düzenli hale getirmeleri mümkündür. Ayrıca çocuklarını temel ahlaki değerlere uygun yetiştirmek ve onlara rol model olmak isteyen ebeveynler, çocuklarının gelişimini dikkate alarak dini bakış açısını benimseyebilir. Bir başka neden, dinlerin evlilik dışı ilişkiyi doğru bulmaması olarak yorumlanabilir. Bu durum dini değerleri korumada ve yerine getirmede hassas olan kişileri, yaşamak istedikleri birliktelikleri ancak evlilik yoluyla gerçekleştirme imkânına kavuşacağından, evliliğe yönlendiren bir faktör olabilir. Bu yorumlara rağmen, medeni durum ve dindarlık arasındaki ilişkiye dair yapılan bazı araştırmalarda her iki değişken arasında anlamlı farklılık bulunmadığı da görülmüştür (Ayten & Yıldız, 2016, s. 296; Türker, 2018, s. 62; Yemez & Akdoğan, 2019, s. 480).

Öğretmenlik Alanı Açısından Pozitif Psikolojik Sermaye, Allah Merkezilik ve Yaşam Doyumu

Araştırmada ilişkisi soruşturulan bir başka değişken öğretmenlerin branşıdır. Yapılan analiz sonucuna göre pozitif psikolojik sermaye ve öğretmenlik alanları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. İlgili literatür incelendiğinde, pozitif psikolojik sermaye ile iş tatmini/doyumu arasındaki ilişkileri konu edinen pek çok araştırma gerçekleştirildiği görülmektedir (Avşaroğlu ve diğerleri, 2005, s. 123; Acar Arasan, 2010, s. 101; Akçay, 2012, s. 123, Biçkes, Yılmaz, Demirtaş, & Uğur, 2014, s. 115). Öğretmenlerin pozitif psikolojik sermaye düzeylerini konu edinen bir çalışma Tösten ve Özgan (2017, s. 880) tarafından gerçekleştirilmiştir. Türkiye’de 15 farklı ilde öğretmenlik yapan kişilerden oluşan araştırmada öğretmenlerin yüksek düzeyde pozitif psikolojik sermayeye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlik alanı açısından yapılan çalışmalar dikkate alındığında, pozitif psikolojik sermaye ve boyutlarının branşlara göre değişmediği görülmüştür (Kaya, Balay, & Demirci, 2014, s. 59; Sarıcı 2015, s. 131; Çiftçi, 2019, s. 49). Bu bakımdan araştırma bulgularının literatürle kısmen uyduğu söylenebilir.

Araştırmada incelenen öğretmen branşları üzerinde etkisi olduğu düşünülen bir başka değişken ise Allah merkeziliktir. Elde edilen sonuca göre *İHL Meslek & Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi* grubunun Allah merkezilik puan ortalamalarında, *Türkçe ve Sosyal Bilimler* ile diğer alanlar gruplarından anlamlı olarak daha yüksek puan elde ettiği görülmüştür. Literatürde, öğretmenlik alanı ve dindarlık düzeyleri arasındaki ilişkileri konu edinen bazı çalışmalarda (Arslan, 2006, s. 66; Çakır, 2015, s. 79) dindarlık düzeyi en yüksek çıkan branş Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi olmuştur. Toman’ın (2015, s. 90) gerçekleştirdiği çalışmada ise branş ile

dindarlık arasında anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bu araştırmada, din öğretimi görevi üstlenen öğretmenlerin lehine olmak üzere dindarlık açısından ortaya çıkan farklılaşma normal kabul edilebilir. Kişi, zaten dindar olduğu için meslek grubunun bu kolunu tercih edebileceği gibi, lisans ve üstü seviyelerde aldığı eğitim dindarlık düzeyini yükseltecek şekilde etki sağlamış olabilir. Öte yandan tek nedenin bu olduğunu ileri sürmek doğru olmayabilir. Çünkü Allah merkezlilik puanları açısından sadece iki grup arasında anlamlı farklılaşma mevcutken, diğer grupların elde ettiği puanların anlamlı biçimde farklılaşmadığı görülmektedir. Bu durumda, literatürde elde edilen önceki bulguların da bir şekilde desteklendiği söylenebilir. Dolayısıyla branşın, Allah merkezliliği ya da dindarlığı etkileyen bir faktör olarak öne çıkarılması uygun görünmemektedir. İHL Meslek Dersleri ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi branşlarının din/dindarlıkla oldukça iç içe geçmiş bir görünümde olduğu dikkatten kaçmamalıdır.

Branş özelinde elde edilen bulgulardan birisi de yaşam doyumu değişkeni açısından *İHL Meslek & Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi* grubunun *Türkçe ve Sosyal Bilimler* grubundan anlamlı biçimde farklılaştığıdır. Öğretmenler üzerinde gerçekleştirilen bazı çalışmalarda yaşam doyumu ile farklı değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Öğretmenleri branşlarına göre sınıflara ayıran bazı araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Yaşam doyumundan aldıkları ortalama puanlar açısından, sözel ve sayısal grubu öğretmenleri (Kıvılcım, 2014, s. 45); sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenleri (Telef, 2011, s. 101; Ünal, 2015, s. 128); ilkökul, ortaokul ve lise öğretmenleri (Okursoy, 2016, s. 29) arasında herhangi anlamlı bir farklılaşma olmadığı tespit edilmiştir. Bu araştırmada, *İHL Meslek Dersleri & Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi* öğretmenleri, *Türkçe ve Sosyal Bilimler* öğretmenlerinden yaşam doyumu değişkeni açısından anlamlı biçimde daha yüksek puanlar almıştır. Bu bulgu, literatüre katkı olarak görülebilir. Yaşam doyumu, spesifik bir durumun değerlendirilmesinden ziyade kişinin tüm yaşamının çeşitli boyutlarını kapsamaktadır. Bu sebeple yaşam doyumu üzerinde kişinin hayata yüklediği anlam, yaşam kalitesi, sosyal çevresi, iş hayatı, psikolojik olarak iyi hissetmesi gibi unsurların etkili olduğu söylenebilir. İHL meslek dersleri-din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri kazanımlarında yer alan, kişinin günlük hayatta karşılaşılabileceği bazı unsurları (dini ritüeller, yardımsever olmak, alçakgönüllü olmak, sadaka vermek vb.) öğretmenin bizzat kendisinin de sürekli gündeminde tutması ve bunları uygulaması mümkündür. Saçılma etkisine göre, kişinin iş yaşamında kazandığı tutum ve davranışları onun iş dışı hayatına yön vermektedir. (Uyguç, Arbak, Duygulu & Çıraklar, 1998. s. 195). Yani kişi iş yaşamındaki kazanımları tüm hayatına yansıtabilir. İHL meslek dersleri-din kültürü ve ah-

lak bilgisi öğretmenleri, öğretilen bilgiyi kendi yaşamlarında da uygulamakla beraber bu uygulamaları, dini vecibeleri yerine getirme görevi olarak görebilir. Hayatın her alanını ilgilendiren konuları içeren dersler olması bakımından İHL meslek dersleri-din kültürü ve ahlak bilgisi branşları ve yaşam doyumu değişkeni arasında anlamlı ilişki bulunması bu açıklama bağlamında anlaşılabilir.

Yaşam doyumu açısından *İHL Meslek Dersleri-Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi* grubunun *Türkçe-Sosyal Bilimler* grubundan anlamlı bir biçimde farklılaşırken; matematik-fen bilimleri ve diğer alanlar gruplarından anlamlı biçimde farklılaşmaması, bu grupların (*Matematik-Fen Bilimleri/Diğer Alanlar*) Allah merkezlilik yani dindarlık puanlarının *Türkçe-Sosyal Bilimler* grubuna nispetle daha yüksek olmasına bağlanabilir. Çünkü açıklamanın başında, *İHL Meslek Dersleri-Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi* grubunun yaşam doyumundaki anlamlı biçimde yüksek puanları, temelde, onların verdiği eğitime ve bu eğitimi içselleştirmiş olmaları ihtimaline diğer ifade ile ders içeriğini yaşam tarzı haline getirmiş olmalarına bağlanmıştır. Eğer dindarlık yaşam doyumunda etkili bir faktör olarak ele alınıyorsa, yaşam doyumu değişkeninde de *İHL Meslek Dersleri-Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi* grubunun lehine olmak üzere *Diğer Alanlar* grubu arasında farklılaşmanın neden olmadığı sorusunu akıllara gelebilir ve bu haklı bir sorudur. Çünkü *İHL Meslek Dersleri-Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi* grubu Allah merkezlilik açısından *Diğer Alanlar* grubundan anlamlı biçimde yüksek puan almıştır. Bu durum, araştırmada ele alınmayan diğer değişkenler nedeniyle olabileceği gibi, *Diğer Alanlar* grubunun, çok farklı branşların bir araya getirilmesinden de kaynaklanabilir.

Öneriler

Araştırma bulgularına göre, dindarlık ve pozitif psikolojik sermaye arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu durum daha özel bir şekilde ifade etmek gerekirse dindarlık ile örgütsel bağlamdaki öz yeterlilik, dayanıklılık, umut ve iyimserlik arasındaki ilişkiye işaret etmektedir. Dindarlığın, çalışma ortamlarındaki pozitif güçleri besleyebileceği temel alınarak iş yerlerinin, çalışanların dini hayatlarına saygı duyulacak şekilde düzenlenmesi tavsiye edilebilir. Örneklemenin öğretmenlerle sınırlı olduğu bu çalışmanın sonuçları göz önüne alındığında, dindarlığın çalışma ortamındaki pozitif güçleri besleyebileceği bu sebeple de okul ortamının öğretmenler için dini hayatlarına saygı duyulacak şekilde düzenlenmesi tavsiye edilebilir. Bu bağlamda okullarda öğretmenlerin dini pratikleri uygulayabileceği kişisel, uygun ortamlar oluşturulabilir, dindar öğretmenlerin çalışma saatleri ve izin günleri Ramazan ayı gibi özel dönemlerde ve bayram zamanlarında yeni-

den planlanabilir. Dindar kişiler için dinin önemli bir psikolojik kaynak olduğu düşünüldüğünde, bu bağlamda yapılacak düzenlemelerin öğretmenlerin işe bağlılık düzeyini ve iş performansının artışıyla iş doyumunu beraberinde getirmesi beklenebilir. Genel olarak değerlendirildiğinde bu unsurların yaşam doyumuna katkıda bulunacağı da düşünülebilir. Bu bulgular, din psikolojisi ile örgütsel psikoloji alanlarının iş birliği içerisinde olabileceğini ve bu alanda gerçekleştirilmesi gereken çalışmalara ihtiyaç duyulduğuna işaret etmektedir.

Pozitif psikolojik sermaye ve yaşam doyumunu arasındaki ilişki de çalışma ortamlarında yapılabilecek yeni düzenlemelerin önünü açabilir. Araştırmanın sonucu, yaşam doyumunu seviyesi ile pozitif psikolojik sermayenin ilişkili olduğunu göstermiştir. Ekonomik yeterlilik, yaşam doyumunun unsurlarından birisidir. Bu sebeple öğretmenlerin hak ettikleri üzere ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri oranda gelir kazanmaları onların okullardaki motivasyonunu artıracaktır. Bununla beraber, ekonomik yeterlilik kadar yaşam doyumunun psiko-sosyal yönleri de göz önüne alınmalıdır. İyi bir çalışma ortamı kurmak, sosyal hayat ve iş hayatı dengesini sağlayacak şekilde çalışma saatleri planlamak, öğretmenlerin sosyal ihtiyaçlarını da göz önüne alarak okullarda yeni alanlar planlamak ve öğretmenlerin hem birbirleriyle hem de yöneticileriyle ilişkisini güçlendirecek oryantasyon programları düzenlemek gibi bazı değişiklikler öğretmenlerin yaşam doyumunu artırarak daha pozitif bir okul ortamı oluşturabilir. Okullarda yapılan bazı düzenlemelerle burada çalışan öğretmenlerin sosyo-ekonomik ve psiko-sosyal imkanların artırılması pozitif psikolojinin üçüncü unsuru olan örgütsel mutluluğun da artmasını sağlayacaktır. Bu araştırma öğretmenleri kapsayacak şekilde dizayn edilmiş olsa da, pozitif psikolojik sermayenin genel olarak iş ortamı ve çalışanları kapsadığı düşünüldüğünde, farklı örneklemeler üzerinde yapılan çalışmalar ile farklı meslek grupları ve iş ortamlarının iyileştirilmesi üzerine yorumlar genişletilebilir.

Araştırma konusu ve sonuçları itibarıyla; pozitif psikoloji, din psikolojisi ve örgüt psikolojisi alanlarını içerecek şekilde çıktılar elde edilmiştir. Bu çalışmanın karşılaşılan sınırlılıklar ve önerilerin göz önüne bulundurulmasıyla tasarlanacak yeni araştırmaların yeni bakış açıları oluşturması ve alana katkı yapması beklenmektedir. Araştırmada elde edilen bulguların çok sayıda sınırlılık ile var olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Önceki önerilere ek olarak sınırlılıklar doğrultusunda şu öneriler yapılabilir:

Hem pozitif psikolojik sermaye hem dindarlık hem de yaşam doyumunu belirli ölçeklerle işleme alınmıştır. Daha sağlıklı ve genellenebilir yargılara ulaşılabilmesi adına;

- a. aynı konuların farklı ölçeklerle araştırılması,
- b. farklı meslek gruplarıyla çalışılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Acar Arasan, N. (2010). *Akademisyenlerde yaşam doyumu, iş doyumu ve tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Uşak Üniversitesi.
- Akçay, V. H. (2012). Pozitif psikolojik sermayenin iş tatmini ile ilişkisi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 123-140.
- Akgümüş, E. & Oğuzhan, G., (2019). The relationship between psychological capital and organizational citizenship behavior: A research on health workers. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 39(1), 1-43.
- Akgün, E. (2015). *Lise öğretmenlerinin psikolojik sermaye düzeyleri ile yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişki*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Arab, N., Rezaei, B. F., & Rahimi, M. (2015). The mediating role of quality of work life between psychological capital and life satisfaction. *Journal of Health Education and Health Promotion*. 3(1); 49-58.
- Arslan, Z., (2006). *Öğretmenlerde dindarlık, değerler ve iş doyumu üzerine bir araştırma*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Avey, J. B., Wernsing, T. S., & Luthans, F. (2008). Can positive employees help positive organizational change? Impact of psychological capital and emotions on relevant attitudes and behaviors. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 44(1), 48-70.
- Avey, J., Avolio, B. J. & Luthans, F. (2011). Experimentally analyzing the impact of leader positivity on follower positivity and performance. *The Leadership Quarterly*, 22(2), 282-294.
- Avşaroğlu, S., Deniz, M., & Kahraman, A. (2005). Teknik öğretmenlerde yaşam doyumu iş doyumu ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1), 115-129.
- Aydemir, R. E. (2008). *Dindarlık ve mutluluk ilişkisi (İlk yetişkinlik dönemi)*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Aysan, F. ve Bozkurt, N. (2004). Okul psikolojik danışmanlarının yaşam doyumu, stresle başa çıkma stratejileri ile olumsuz otomatik düşünceleri: İzmir ili örnekleme. *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı Bildiriler Kitabı*, 6 – 9 Temmuz 2004, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Malatya.
- Ayten, A. (2013). Din ve sağlık: bireysel dindarlık, sağlık davranışları ve hayat memnuniyeti ilişkisi üzerine bir araştırma. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 13(1), 7-31.

- Ayten, A. (2021). Sporcuların yaşam doyumlarının yordayıcıları olarak bireysel dindarlık, maneviyat, alçak gönüllülük ve kaygı. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 21(2), 589-612.
- Ayten, A. & Yıldız, R. (2016). Dindarlık, hayat memnuniyeti ilişkisinde dini başa çıkmanın rolü nedir? Emekliler üzerine bir araştırma. *Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 16(1), 281-308.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215.
- Batan, S. N., & Ayten, A. (2015). Dinî başa çıkma, psikolojik dayanıklılık ve yaşam doyumı ilişkisi üzerine bir araştırma. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 15(3), 67-92.
- Baynal, F. (2015). Yetişkinlerde dindarlık ve ruh sağlığı ilişkisinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimler Araştırmaları Dergisi*. 4(1), 206-231.
- Beit-Hallahmi, B., Argyle, M. (1997) *The psychology of religious behavior, belief and experience*, London, Routledge.
- Bıçkes, D. M.; Yılmaz, C.; Demirtaş, Ö. & Uğur, A. (2014). Duygusal emek ile iş tatmini arasındaki ilişkide psikolojik sermayenin aracılık rolü”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9(2): 97-121.
- Bockorny, K., & Youssef-Morgan, C. M. (2019). Entrepreneurs' courage, psychological capital, and life satisfaction. *Frontiers in Psychology*, 10. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00789>
- Çakır, B. (2015). *Ortaokul öğretmenlerinin dindarlık düzeyleri ile empatik eğilim düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi (Ünye örneği)*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Çatal, F. (2021). *Psikolojik sermaye ve yaşam doyumı ilişkisinde iş becerikliliğinin aracı, yaş ve eğitim düzeyinin düzenleyici rolü*, [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Çelik, O. T., & Üstüner, M. (2018). Öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ile yaşam doyumları arasındaki ilişki. *Journal of Theoretical Educational Science*, 41-60. <https://doi.org/10.30831/akukeg.421820>
- Çetin, M., & Tanoba, T. (2020). Okullarda otantik liderlik ve psikolojik sermaye ilişkisi. *Eğitim Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 1(2), 8-19.
- Çiçen, A. N. (2021). *Pozitif psikolojik sermayenin tükenmişlik ve iş tatminine etkisinde dindarlığın aracı rolü*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Çiftçi, K. (2019). *Ortaokul öğretmenlerinin pozitif psikolojik sermaye düzeyleri ile okul etkililiği düzeyleri arasındaki ilişki (Erzurum İli)*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.

- Çivitci, A. (2012). Üniversite öğrencilerinde genel yaşam doyumu ve psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkiler. *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 321-336.
- Dağlı, A., & Baysal, N. (2016). Yaşam doyumu ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(59), 1250-1262. doi:10.17755/esosder.75955.
- Dede, N. P., & Türkmen, F. (2019). Yaşam doyumu ve esnek çalışma üzerine bir araştırma. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(19), 2017-2041. doi:10.26466/opus.612219
- Demirel, S. (2020). *Pozitif psikolojik sermayenin iş performansına etkisi: av sanayi çalışanları üzerine bir araştırma*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Diyanet İşleri Başkanlığı (Erişim Tarihi, 14 Haziran 2022) “Kur'an-ı Kerim Tefsiri”, Çevrimiçi Kaynak, <https://kuran.diyanet.gov.tr/Tefsir/>
- Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American Psychologist*, 55(1), 34-43. doi:10.1037/0003-066x.55.1.34
- Diener, E; R.A. Emmons; R.J Larsen,; S. Griffin (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75.
- Diener, E. (1994). Assessing subjective well-being: Progress and opportunities. *Social Indicators Research*, 31(2), 103-157.
- Durğun, A., Durğun, K. N. (2020). Yaşlı bireylerin yaşam doyumları ve dini tutumları üzerine bir araştırma. *Academic Journal of Educational and Change* 3(2), 208-231.
- Dost, M. T. (2007). Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunun bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(22), 132-143
- Dönmez, B. (2014). *Pozitif psikolojik sermaye ile işe ilişkin duyuşsal iyilik algısı, iş doyumu, işgören performansı ve yaşam doyumu ilişkilerinin seyahat acentası çalışanları örnekleminde incelenmesi*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Mersin Üniversitesi
- Enderoğlu, E. G. (2018). *Bilişim sektöründe çalışan bireylerde pozitif psikolojik sermaye ile tükenmişlik belirtileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Haliç Üniversitesi.
- Eryılmaz, A. (2021). *Herkes İçin Mutluluğun Başucu Kitabı Teoriden Uygulamaya Pozitif Psikoloji*. Ankara: Pegem Akademi.
- Fatima, T., Naoreen, B., & Buzdar, M. A. (2022). Individual differences in religiosity and its influences on psychological capital. *Mental health, religion & culture*, 25(2), 162-176.

- Fiori, K. L., Brown, E. E., Cortina, K. S., & Antonucci, T. C. (2006). Locus of control as a mediator of the relationship between religiosity and life satisfaction: Age, race, and gender differences. *Mental Health, Religion & Culture*, 9(3), 239–263.
- Fox, C., Webster, B. D., & Casper, W. C. (2018). Spirituality, psychological capital and employee performance: An empirical examination. *Journal of Managerial Issues*, 30(2) 194-213.
- Frankl, V. E., (2009). *İnsanın Anlam Arayışı*. İstanbul: Okuyanuş.
- Güneş, A. C. (2021). *Üniversite öğrencilerinde Allah merkezlilik, başkası merkezli dışsallık ve olumlu bilişsel üçlü arasındaki ilişki*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Üniversitesi.
- Hampton, N. Z. & Marshall, A. (2000). Culture, gender, self-efficacy and life satisfaction: A comparison between Americans and Chinese people with spinal cord injuries. *Journal of Rehabilitation*, 66(3), 21-29.
- Hırlak, B., Taşlıyan, M., & Sezer, B. (2017). İyimserlik ve yaşam doyumu arasındaki ilişki ve demografik özellikler bağlamında algı farklılıkları: Bir alan araştırması. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 95-116.
- Hill, P. C., Hood, R. W. (1999) *Measures of religiosity*. Birmingham, Religious Education Press.
- Hood, R. W., Hill, P. C., Spilka, B. (2009) *The psychology of religion: An empirical approach*, 4. bs., New York, Guilford Publication.
- Horozcu, Ü., & Güneş, A. C. (2019). Başkası merkezli dışsallık ölçeği (BMDÖ)'nin geliştirilmesi: güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 5(2), 171-202.
- Horozcu, Ü., & Güneş, A. C. (2020). Allah merkezlilik ölçeği (AMÖ): Güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(2), 297-327.
- Hökelekli, H. (2017). *Din psikolojisine giriş*. Dem: İstanbul.
- Hunsberger, B. (1985). Religion, age, life satisfaction, and perceived sources of religiousness: A study of older persons. *Journal of Gerontology*, 40(5), 615-620.
- Işıklı, E. İ. (2018). Sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinde psikolojik sermayenin yaşam tatmini ile ilişkisi: Düzce Üniversitesi örneği. *Turkish Studies*, 13(7), 163-174.
- Karlı, N. (2011). *Öfke kontrolü ve dindarlık ilişkisi Erzurum örneği*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Atatürk Üniversitesi.

- Karlı, N. (2020). Üniversite öğrencilerinde hayatın anlamı ve dindarlık ilişkisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (48), 169-201.
- Kavi, E., & Karakale, B. (2018). Çalışan psikolojisi açısından psikolojik dayanıklılık. *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 7(17), 55-77.
- Kaya, A., Balay, R. & Demirci Z. (2014). Ortaöğretimde görev yapan öğretmenlerin psikolojik sermaye düzeylerinin incelenmesi (Şanlıurfa İli Örneği). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(48), 47-68.
- Keleş, H. N. (2011). Pozitif psikolojik sermaye: Tanımı, bileşenleri ve örgüt yönetimine etkileri. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 343-350.
- Keser, A. (2005). İş doyumu ve yaşam doyumu ilişkisi: Otomotiv sektöründe bir uygulama. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 4, 77 – 95.
- Kıvılcım, P. (2014). Öğretmenlerde iş doyumu, öz yeterlik inancı ve yaşam doyumu ilişkisinin karşılaştırılması. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Toros Üniversitesi.
- Koç, A. D. (2019). Pozitif psikolojik sermaye ile duygusal emek arasındaki ilişkinin incelenmesi: hastane çalışanları üzerine bir araştırma. [Yayınlanmamış Doktora Tezi] Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Koç, A.D., & Keklik, B. (2019). Hastane çalışanlarının demografik özelliklerinin pozitif psikolojik sermaye ve duygusal emek üzerindeki etkisi ile aralarındaki ilişkinin incelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(4), 1045-1066.
- Koç, M. (2010). Demografik özellikler ile dindarlık arasındaki ilişki: Yetişkinler üzerine ampirik bir araştırma. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(2), 217-248.
- Koç, M., & Bir, Y. (2020). Bir pozitif psikoloji kavramı olarak yaşam tatminine etki eden baskın demografik faktörlerin incelenmesi. *18th International Business Congress*.
- Koçak, A. (2022). Ahlâkî olgunluk – dindarlık ilişkisi: Adana örneği. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Koenig, G. H., Al-Zaben, F., Khalifa, D. A., Al-Shohaib, S. (2015). Measures of personality and social psychological constructs. içinde, *Measures of Religiosity*, Ed. G. Y. Boyle, D. H. Saklofske, G. Matthews, Cambridge-Massachusetts, Academic Press.
- Korkmaz, E. V. & Çelik, A., (2021). Pozitif psikolojik sermaye çalışmaları üzerine bir içerik analizi, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 35(3), 1189-1204.
- Köksal, O. (2015). Beş faktörlü kişilik özellikleri ve yaşam doyumu. S. Doğan (Dü.) içinde, *Yaşam Doyumu*. Ankara: Nobel.

- Köksal, O., Güler, M. & Çetin, F. (2019). Öz-Yeterlilik algısı, yaşam doyumu ve bir role tutulma etkileşimi: Sosyal bilişsel bir yaklaşım. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 54,193-207
- Köktaş, E. M. (1993). *Türkiye’de dinî hayat*. İstanbul: İşaret.
- Loewenthal, K. M. (2008). *The psychology of religion: A short introduction*. Oxford, Oneworld Publications.
- Luthans, F. & Youssef, C. M. (2004), Human, social and now positive psychological capital management: Investing in people for competitive advantage. *Organizational Dynamics*, 33(2), 143-160.
- Luthans, F., Avolio, B., Avey, J. & Norman, S. (2007). Positive psychological capital: Measurement and relationship with performance and satisfaction. *Personnel Psychology*, 60(3), 541-572.
- Mehmedoğlu, A. U. (2004). *Kişilik ve din*. İstanbul: DEM.
- Okursoy, F. T. (2016). Öğretmenlerin özyeterlilik algıları ile yaşam doyumları arasındaki ilişki. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Oruç, E. (2018). Psikolojik sermaye ölçeği kısa formunun Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Electronic Turkish Studies*, 13(14), 142-151.
- Özal, M. (2019). *Sağlık çalışanlarında psikolojik pozitif sermaye öz değerlendirme ve yaşam doyumu ilişkisinin incelenmesi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Özer, M., & Karabulut, Ö. Ö. (2003). Yaşlılarda yaşam doyumu. *Geriatrici*, 6(2), 72-74.
- Öztürk, B. (2020). Ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin yaşam doyumları ile örgütsel mutlulukları arasındaki ilişki. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Poltacı, S. (2015). Örgütsel ve sosyal destek algılarının yaşam tatmini üzerindeki etkisi: İş ve evlilik tatmininin aracılık rolü. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11(2), 25-44.
- Recepoglu, E. (2013). Öğretmen adaylarının yaşam doyumları ile öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Özel* (1), 311-326.
- Sapmaz, F. ve Doğan, T. (2012). Mutluluk ve yaşam doyumunun yordayıcısı olarak iyimserlik. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(3): 63-69.
- Sarıcı D. (2015). *Öğretmenlerin iş doyumu ile pozitif psikolojik sermaye düzeylerine yönelik görüşleri (İzmir-Foça İlçesi örneği)*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi

- Seligman M. (2007). *Gerçek Mutluluk*. Ankara: HYB Basım Yayın.
- Seligman, M. E., & Csikszentmihalyi, M. (2014). Positive psychology: An introduction. In *Flow and the foundations of positive psychology*. Springer, Dordrecht.
- Snyder, C. R. (2002). Hope theory: Rainbows in the mind. *Psychological Inquiry*, 13, 249-275.
- Şen Baz, D. (2019). Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunu yordamada kariyer kararı öz-yeterliliği ve umudun rolünün incelenmesi. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 2, 144-165.
- Şevik, Ü. (2019). *Algılanan örgütsel politika ile pozitif psikolojik sermayenin iş tatmini, işten ayrılma niyeti ve örgütsel sessizlik üzerine etkisi: Afyonkarahisar örneği*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Şimşek, M., Kalgı M. E. (2018). Dini dogmatizm ve dindarlık bağlamında yaşam doyumu: Bir karma yöntemli yaklaşım. *Turkish Studies*, 13(4), 1137-1152.
- Taş, M. A., Alparslan, A. M., & Yastıoğlu, S. (2017). Psikolojik sermaye ve dindarlık eğilimi ilişkisine dair bir saha araştırması. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 49-61. DOI: 10.21733/ibad.366774
- Telef, B. B., (2011). Öğretmenlerin öz-yeterlilikleri, iş doyumları, yaşam doyumları ve tükenmişliklerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(1), 91-108.
- Toman, H. (2015). *Liselerde çalışan öğretmenlerin dini tutumları üzerine sosyolojik bir araştırma (Malatya örneği)*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Torun, F. (2020). *Pozitif psikolojik sermaye ve örgüt iklimi arasındaki ilişki* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Tösten, R. Özgan, H. (2017). Öğretmenlerin pozitif psikolojik sermayelerine ilişkin algılarının incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(62), 867-889.
- Tümlü, G. & Receptoğlu, E. (2013). Üniversite akademik Personelinin psikolojik dayanıklılık ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3(3), 205-213.
- Türker, N. Y. (2018). *Yetişkinlerde dindarlık ve psikolojik sağlamlık ilişkisi üzerine bir araştırma*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Uludağ Üniversitesi
- Uslu, M. (2019). *Duygusal zekâ ve pozitif psikolojik sermaye ilişkisi*. [Yüksek Lisans Tezi] Sakarya Üniversitesi.
- Uyguç, N., Arbak, Y., Duygulu, E. & Çıraklar, N. H. (1998). İş ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin Üç Temel Varsayım Altında İncelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(2), 193-204.

- Uysal, V. (2006). *Türkiye’de Dindarlık ve Kadın*. İstanbul: DEM.
- Ünal, A. (2015). İş Doyumu, Yaşam Doyumu ve Yaşam Anlamı Değişkenlerinin İlkokul ve Ortaokul Öğretmenlerinin Mesleki Bağlılıkları Üzerine Etkisi, [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Yalçın, S. (2019). Öğretmenlerin pozitif psikolojik sermaye düzeylerinin incelenmesi. *Anadolu University Journal of Social Sciences*, 19(1).
- Yapıcı, A. (2016). Cinsiyete göre farklılaşan dindarlıklar ve kadınlarda dinsel yaşamın farklı görüntüleri. *Dini Araştırmalar*, 19(49), 131-161.
- Yapıcı, A. (2012). Türk toplumunda cinsiyete göre dindarlık farklılaşması: bir meta-analiz denemesi. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(2).
- Yazıcı, V. (2018). *Camide ibadet edenlerde dindarlık, yaşam doyumu ve kimlik yönelimleri*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Nişantaşı Üniversitesi.
- Yemez, İ. & Akdoğan, M. Ş., (2019). Dini değerlerin demografik faktörlere göre incelenmesi: Sivas İli örneği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 469-490.
- Yılmaz, E., & Aslan, H. (2013). Öğretmenlerin iş yerinde yalnızlıkları ve yaşam doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 3(3), 59-69.
- Yılmaz, F. (2020). Pozitif psikolojik sermayenin demografik değişkenler açısından değerlendirilmesi. *International Journal of Management and Administration: IJMA*, 4(7), 71-83.
- Youssef, C. M., & Luthans, F.(2007). Positive organizational behavior in the workplace: The impact of hope, optimism, and resilience. *Journal of Management*, 33(5), 774-800.
- Yüksel, B. N. (2021). *Üniversite öğrencilerinde ilişki bağımlılığı ile Allah merkezilik ve başkası merkezli dışsallık arasındaki ilişki*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Extended Abstract

The Relationship Between Positive Psychological Capital, Allah Centeredness and Life Satisfaction: Teachers Working in Istanbul

Ahmet Celalettin GÜNEŞ, Corresponding Author, Research Assistant
İstanbul University, Faculty of Theology İstanbul / Türkiye.
acgunes@istanbul.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-5820-6448>

Hilal KURTÇA, Ph.D. Student.
İstanbul University, Institute of Social Sciences, İstanbul / Türkiye.
hilalkrtc@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-3556-2444>

Ayşenur BARAK, Ph.D. Student.
İstanbul University, Institute of Social Sciences, İstanbul / Türkiye.
abarak961@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-5127-5480>

Article Type: Research Article

Received Date: 21.08.2022

Accepted Date: 15.11.2022

Published Date: 25.12.2022

Introduction

After World War II, the first studies of psychology mostly focused on psychological disorders and their treatment. Founders of positive psychology, Seligman and Csikszentmihalyi criticized this approach and brought a new perspective to psychology. They claimed that psychology is not just for treating mental disorders. Instead, it helps people to discover their strengths and increase their well-being (Seligman & Csikszentmihalyi, 2014). This new approach is highly relevant to one of the most current study areas of psychology: Industrial and organizational psychology. Since the challenges like competition, dissatisfaction, or underperforming in the workplace affect both employees' and organizations' productivity, the science of psychology has been used to improve the conditions for employees and the workplace. Thus, under the leadership of Luthans and his colleagues

(2007, p. 2004), the concept of *positive psychological capital* (PsyCap) emerged. This term deals with human resources and motivational forces such as self-efficacy, hope, optimism, and resilience within positive organizational behaviour.

Even though religiously related psychology studies were scarce in the past, lately, -mostly within the field of psychology of religion- religious-based research has been one of the most interesting subjects of the psychology field. Religiousness is one of the most common study subjects in the psychology of religion. “*Allah centeredness*” as a new operationalized form of religiousness, focuses on Allah’s impact on people’s emotions, thoughts, and behaviors. It refers to prioritizing Allah as a creator to every individual or social evaluations (Horozcu & Güneş, 2020, p. 297). Most of the research that has been conducted indicates there is positive relationship between religiousness, hope, self-confidence, coping skills, physical and mental well-being, and happiness (Tas et al., 2017, p.50).

As a substantial subject of positive psychology, *life satisfaction* is defined by Diener (1999, p.106) as the cognitive-subjective evaluation of positive and negative feelings in a holistic view. It is related to many different sociological, psychological, and economic conditions. As a personal way of expressing well-being, it is thought that life satisfaction is also related to positive psychological capital and also religiousness.

Examining the psychology literature, there have been many studies about positive psychological capital. These studies are mainly about its relationship with organizational terms like leadership, job satisfaction, motivation, performance, work stress, and burnout. However, compared to industrial psychology, positive psychological capital has rarely been studied in other subdisciplines of psychology. In a few studies has analysed the relationship of positive psychological capital with religiousness and spirituality, it was found that there is a positive relationship between these variables (Fatima et al., 2022; Fox et al., 2018; Taş et al., 2017). Even though life satisfaction is one of the most common subjects of positive psychology, there are limited studies on the relationship between life satisfaction and positive psychological capital too. Some international studies show a relationship between these two variables (Dönmez, 2014; Arab, Rezaei, & Rahimi, 2015; Özal, 2019; Bockorny & Youssef-Morgan, 2019). Based on this literature review, it is supposed that more studies conducted on the relationship with positive psychological capital, religiousness, and life satisfaction will make an original contribution to the psychology literature in a multidisciplinary approach.

The research aimed to investigate relationships between psychological capital, which stands out as a concept belonging to the positive psychology literature, Allah centeredness as an operationalized definition of religiosity, and life satisfaction.

For this purpose, the following hypotheses were tested:

H₁: Positive and significant correlations exist between positive psychological capital, Allah centeredness, and life satisfaction.

H_{1a}: Positive and significant correlations exist between subscales of positive psychological capital (self-efficacy, optimism, hope, resilience), Allah centeredness, and life satisfaction.

H₂: Mean scores of positive psychological capital and life satisfaction differ significantly in favour of male participants.

H₃: Allah centeredness mean scores differ significantly in favour of female participants.

H₄: Mean scores of positive psychological capital, Allah centeredness, and life satisfaction differ significantly in favour of married participants.

H₅: Mean scores of positive psychological capital, Allah centeredness, and life satisfaction differ significantly in favour of older age groups.

H₆: Mean scores of positive psychological capital, Allah centeredness, and life satisfaction differ significantly in favour of imam hatip high school vocational courses - religious culture and moral knowledge.

Method

This research, which examines the relationships between the level of positive psychological capital, Allah centeredness, and life satisfaction, was designed in the relational screening model. Correlational analysis was performed and it was investigated whether the mean scores of these variables differed significantly according to demographic variables (gender, marital status, age groups, and teaching fields).

The sample of the study was determined by the convenient sampling method. The sample of the research consisted of 177 teachers who are currently working in schools in Istanbul. 107 teachers are female, 70 are male; 63 are single, and 114 are married. The branches of the teachers are as follows: Imam hatip high school vocational course - religious culture and moral knowledge (n:53); Turkish language - social studies (n:38); mathematics - science (n:46); other teaching fields (n:40).

The research data were collected by a questionnaire which included the Psychological Capital Scale Short Form, Scale of Allah Centeredness, and Life Satisfaction Scale. Data were not normally distributed. For this reason, non-pa-

rametric tests were used. Spearman Correlation was used in relational analyses. Mann Whitney U was used for two-group variables and the Kruskal Wallis H test was used for variables with three or more groups.

Findings

A moderate positive and significant correlation was found between positive psychological capital and Allah centeredness ($r=.326$, $p<.01$). There was a weak positive and significant correlation between positive psychological capital and life satisfaction ($r=.217$, $p<.01$). Weak positive and significant correlation existed between Allah centeredness and life satisfaction ($r=.255$, $p<.01$).

There were weak positive and significant correlations between Allah centeredness and subscales of positive psychological capital (self-efficacy [$r=.259$, $p<.01$], hope [$r=.291$, $p<.01$], and optimism [$r=.276$, $p<.01$]). There were positive and significant correlations between life satisfaction and dimensions of hope ($r=.289$, $p<.01$) and optimism ($r=.239$, $p<.01$). It was determined that there was no significant correlation between life satisfaction and self-efficacy ($r=.33$, $p>.05$). The items constituting the dimension of resilience did not fulfill the internal consistency reliability requirements.

The mean scores of positive psychological capital of male and female participants differed significantly. On the other hand, mean scores of Allah centeredness ($U=3542.50$, $Z=-.609$, $p>.05$, $r=.45$) and life satisfaction ($U=3512.00$, $Z=-.702$, $p>.05$, $r=.52$) did not differ significantly. In terms of positive psychological capital mean scores, male ($Mdn=4.87$) participants had higher mean score than female ($Mdn=4.66$) participants ($U=2900.50$, $Z=-2.53$, $p<.05$, $r=-.19$).

The mean scores of positive psychological capital ($U=2785.50$, $Z=-2.47$, $p<.05$, $r=-.18$), Allah centeredness ($U=2595.50$, $Z=-3.05$, $p<.05$, $r=.22$), life satisfaction ($U=2896.00$, $Z=-2.13$, $p<.05$, $r=.16$) of single and married participants differed significantly. In all three variables, married participants had higher mean scores than single participants.

In terms of age groups, the mean scores of positive psychological ($H=5.02$, $p>.05$) capital and life satisfaction ($H=2.25$, $p>.05$) did not differ significantly. On the other part, the mean scores of Allah centeredness differed significantly ($H=10.1$, $p<.05$). Games-Howell was preferred to determine which age groups differed. The 51-58 age group ($\bar{x}=6.09$) had a higher mean score than the 31-40 age group ($\bar{x}=4.76$).

The mean scores of the participants in the Allah centeredness ($H=17.66$, $p<.05$) and life satisfaction ($H=8.97$, $p<.05$) variables differed significantly according to their teaching field. Games-Howell was preferred to determine the difference between the teaching fields. In the variable of Allah centeredness, the imam hatip high school vocational course - religious culture and moral knowledge group ($\bar{x}=6.17$) had a higher mean score than the Turkish language - social studies ($\bar{x}=5.25$) and other teaching fields ($\bar{x}=5.54$) groups. In the variable of life satisfaction, the imam hatip high school vocational course - religious culture moral knowledge group ($\bar{x}=6.17$) had a higher mean score than the Turkish language - social studies group ($\bar{x}=5.25$).

Discussion, Conclusion and Suggestions

Considering the three variables of the study, it can be seen that there is a positive and significant correlation between positive psychological capital, Allah centeredness, and life satisfaction. While there is a moderate positive correlation between PsyCap and Allah centeredness; a weak positive correlation between PsyCap - life satisfaction and Allah centeredness-life satisfaction was found. Even though there are limited studies about the relationship between PsyCap and religiousness, most of these studies support these results. Considering religion's role in people's life, religious people might use religion as a coping mechanism or religious beliefs might help them to be more hopeful. These features of religious beliefs might ease the problems in the workplace.

Based on gender; a significant difference was found. In comparison to females, male teachers had significantly higher mean scores for the PsyCap scale. These results were in line with the literature. As a study conducted in Türkiye, these results should be interpreted regarding cultural and social facts. Considering that traditionally men are raised to be worked outside and are supported more than women, the difference between the genders can be understood. Also, the study found no significant relationships between gender, life satisfaction, and Allah centeredness. The earlier literature has corroborated mixed findings related to these results. Especially for religiousness and gender, while earlier studies claimed that women are more religious than men, recent studies do not support this view. It can be said that the change in traditional roles and family life might be one of the reasons for this situation.

In terms of age; there is no significant correlation between age, positive psychological capital, and life satisfaction whereas there is a positive correlation between

Allah centeredness and age. These results provide further support for former studies. Most studies indicate that religiousness scores increase with aging.

Marital status was one of the dependent variables of the study. According to the results, married people have higher scores for PsyCap, Allah centeredness, and life satisfaction. These results are supported by the literature. Most positive psychology literature view marriage as a source of happiness. Considering the social support provided by marriage, this might positively affect people's life.

Finally, no correlation was found between the teaching field and PsyCap. This result is in line with the existing literature. However, in the case of Allah centeredness, imam hatip high school vocational course-religious culture and moral knowledge teachers had significantly higher scores than other teaching fields. Since this profession is mostly related to religious education, religious people tend to choose this area as a teaching field. Also, imam hatip high school vocational course-religious culture and moral knowledge teachers had significantly higher scores than other teaching fields in terms of life satisfaction. The earlier studies showed that there is a positive relationship between religiousness and life satisfaction. As mentioned before, religion might be seen as a source of coping, hope, and happiness by believers. The results support earlier studies.

In conclusion; positive psychological capital and its relationship with Allah centeredness and life satisfaction have been investigated in this study. Results show a significant correlation between PsyCap and Allah centeredness. This finding might have many practical implications in workplaces. For example, some little arrangements like having a faith-friendly environment in a workplace where people can express their faith, celebrate their feast days, and where they can perform their prayers, might boost the motivation, commitment, and performance of the employees. Also, results show that PsyCap and life satisfaction are strongly correlated. Considering that life satisfaction is a holistic term, improving the economic, social, and physical conditions of a workplace would probably lead to happier workers and more productive organizations. These results also revealed the symbiotic relationship between positive psychology, the psychology of religion, and organizational psychology disciplines and that further multidisciplinary studies are needed in this area.

Finally, some limitations in this study need to be acknowledged. One potential limitation is that the study constrained to one city, which is Istanbul. The other limitation is the small sample size that might limit the generalizability of the research findings. In order to generalize the results further studies might be con-

ducted on larger groups. Also, three main variables of the study were measured by specific scales. To have more generalized results, different scales might be used. This study does not show any causality. The relational method was used to analyse data. Further studies with more complicated methods are recommended.

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman / Funding: Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler. / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Yazar (lar) / Author (s): Ahmet Celalettin Güneş, Hilal Kurtça, Ayşenur Barak

Yazar Katkıları / Author Contributions: Makalenin literatür taraması, veri toplama, veri analizi, sonuç ve öneriler bölümlerine tüm yazarlar eşit olarak katkıda bulunmuştur. / All authors contributed equally to the literature review, data collection, data analysis, conclusions and recommendations sections of the article.

Çıkar Çatışması / Competing Interests: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler. / The authors declare that they have no competing interests.